

62

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 1, bladz. 45.)

De Republiek der *Vereenigde Provinciën* was vrij! Zoo heette het! Wat er van die vrijheid onder de bescherming van 25.000 Fransche bajonetten overbleef, hebben de achtereenvolgende staatsregelingen doen zien. Ééne lichtzijde van het verblijf der verlossing brengende broeders mag echter niet onopgemerkt blijven. De Fransche generaals, bij wie meestentijds de gematigde partij steun vond, hebben ons voor de uitspattingen van de volksmassa's, voor de gruwelen van de Fransche revolutie, voor »het revolutionnaire scheermes" bewaard.

Het heeft intusschen lang geduurd, alvorens, na de omverwerping van het oude, het eerste geregelde staatsbestuur tot stand kwam. De reden hiervan is te zoeken in het gemis van een staatkundig programma bij de patriotische partij, en in het gemis van uitstekende leiders, die door hunnen overwegenden invloed de staatskoets in een vast spoor konden leiden. Den 1sten Maart 1796 werd de eerste Nationale Vergadering door PIETER PAULUS geopend. Honderd vier en twintig vroede mannen zouden het staatsbestuur op nieuwe grondslagen vestigen. Spoedig stonden de partijen scherp tegenover elkander.

Was men eensgezind geweest in het vernietigen van den invloed der oligarchie, nu het er op aankwam, niet door geweld, maar door overtuiging, een nieuwen staat van zaken in het leven te roepen, kon men ontwaren, dat eene traditie van twee eeuwen niet eensklaps wordt weggevaagd. De *Foederalisten*, die tot op zekere hoogte een bondgenootschap van zelfstandige staten wilden, hadden de overhand boven de *Unitarissen*, de voorstanders eener volstrekte eenheid; en het eerste ontwerp-constitutie, dat aan het volk ter goedkeuring werd voorgelegd, droeg ook onmiskenbaar den stempel van het gevoelen der meerderheid. Den 8sten Augustus 1797 werd het evenwel in de grondvergaderingen met 108.000 tegen 27.000 stemmen verworpen.

In de tweede Nationale Vergadering, die den 1sten September bijeenkwam, wonnen de *Unitarissen* het in aantal op hunne tegenstanders. Niet in voldoende mate evenwel om spoedig met een ontwerp in hun geest voor den dag te komen. Toch was het noodig, dat er eindelijk uit den chaos een toestand van orde te voorschijn trad. Ook het Fransche *Directoire* was die meening toegedaan. Zijn gezant DELACROIX sloot zich aan bij de ultra's, de partij, waarvan PIETER VREEDE het hoofd was; JOUBERT, de Fransche bevelhebber alhier, schonk hun evenzeer zijn steun tegen de belofte, dat hij mede tot Opperbevelhebber over het Bataafsche leger zou worden aangesteld; DAENDELS, die zich tot dien tijd toe niet in den politieken strijd had gemengd, schijnt het geraden te hebben geoordeeld, den staatsgreep niet zonder zijne medewerking te doen plaats hebben; MIDDERIGH, een der vertrouwelingen, wist men tot president te doen benoemen — en nadat alles in korten tijd behoorlijk was voorbereid, werd den 22sten Januari 1798 de slag geslagen. De bajonet verving voor een kort oogenblik het woord. Twee en twintig der voornaamste *Foederalisten* werden gevangen genomen. »Het vaderland werd verklaard in gevaar te zijn. Het stadhouderschap, het foederalisme, de aristocratie en de regeeringloosheid werden gelijktijdig afgezworen. De provinciale souvereiniteit werd vernietigd, de gewestelijke bestuurders werden tot administratieve colleges verklaard. Eenheid in het finantieele zoowel als in het politieke, zou de grondslag van de nieuwe staatsorde zijn" (1).

Naar het schijnt, zijn de andere hooge militaire bevelhebbers niet vooraf met het voornemen tot den coup d'état in kennis gesteld. Eigenaardig is de wijze, waarop de mededeeling daarvan voorkomt in het Copie-boek van orders van den Generaal-Majoor VAN BOECOP, die toen het bevel voerde over een der brigades van de divisie DU MONCEAU. Dat bericht, per expresse afgezonden, werd op dato ontvangen.

Haag den 22 Januari 1798,

4^e jaar D. B. V.

De President van de Nationale Vergadering
representeerende het Volk van Nederland
aan den Generaal-Majoor VAN BOECOP!

Ik geef U kennis, Generaal, dat de Nationale Vergadering het, tot behoud van 's Volks dierbaarste belangen, noodig geoordeeld heeft, eenige van derzelve medeleden in civiel arrest te stellen, hetgeen in de eerste oogenblikken verkeerd zoude kunnen worden geïnterpreteerd, en zoodanige sensatie veroorzaken, dat er oogenblikkelijke voorziening vereischt wierd!

De militaire Commandanten, aan wie door het Gouvernement de bewaring der vestingen, magazijnen en andere etablissementen is toevertrouwd, zijn voor dezelve responsabel; dan het zal echter noodig zijn, Generaal, dat U

(1) Dr. THEOD. JORISSEN, *Historische Bladen*, De Fransche tijd, bladz. 355.

op ontvangst dezès in Uwe brigade, die zeer talrijk is, zoodanige orders stelt, dat de rust niet gestoord wordt en de vestingen en magazijnen niet voor een moment komen in handen van de een of andere factie, waarvoor ik U in persoon moet verantwoordelijk stellen. Morgen zal van deze importante gebeurtenis aan de geheele Natie en ook aan de Armeè worden kennis gegeven door een manifest, hetgeen ieder waar Vaderlander van de volstreckte noodzakelijkheid dezer gebeurtenis zal overtuigen.

Heil en Broederschap!

(Gep.) H. MIDDERIGH.

President.

(Get.) J^B. VAN HAAFTEN.

Uit naam van den President der Nationale Vergadering zal de Generaal-Majoor VAN BOECOP op ontvangst copie van voorsz^e. missive verzenden aan den Luit.-Generaal DU MONCEAU, alzoo de korthèid des tijds en de pressance niet permitteeren een duplicaat af te zenden.

(was get.) De Kap. Adj^t. HESPE (1).

VAN BOECOP endosseert den wissel volgenderwijze :

Utrecht 22 Januari 1798.

Order.

De Generaal-Majoor VAN BOECOP, als van wegens den President van de Nationale Vergadering representeerende het volk van Nederland daartoe speciaal gelast zijnde, last en ordonneert den Kapitein VAN BOMMEL of Commandeerenden Officier van het Park te Amersfoort de magazijnen en andere etablissementen den lande toebehoorende, en welke zich te Amersfoort bevinden in secure bewaring te nemen en dezelve te beschermen tegen alle factieuse partijen, welke zich van dezelve zouden willen meester maken, alsmede om voor de publieke rust en veiligheid te zorgen, wordende hij Commandant wel expresselijk verantwoordelijk gesteld voor alle de gevolgen, welke uit het niet executeeren van deze order zoude kunnen proflueeren en om dezelve des te beter ten uitvoer te kunnen brengen, zoo zal hij Commandeerende Officier op ontvangst dezer order alle de wachten en posten verdubbelen en verdere precautiën nemen, die hij zal noodig oordeelen en van de minste voorvallen dadelijk aan den Generaal-Majoor VAN BOECOP kennisgeven.

(Get.) De Generaal-Majoor VAN BOECOP.

Gelijke order verzonden aan de Commandeerende Officièren te *Arnhem*, *Zutfen*, *Deventer*, *Doesburg*, *Zwolle*, *Kampen*, *Wageningen*, *Heusden*, *Bommel* en *Tiel*, met last aan de Commandeerende Officièren van *Zwolle* en *Doesburg* copie dezer order te zenden aan de Commandeerende Officièren te *Hasselt* en *Deutichen*, alsmede de receptie der order te accuseeren.

(1) HESPE was adjudant bij DAENDELS.

De gezuiverde Nationale Vergadering, waaraan zich den volgenden dag nog 29 representanten onttrokken, gaf zich den naam van »Constitueerende Vergadering, representeerende het Bataafsche volk". Voorloopig werd een Uitvoerend Bewind van 5 leden benoemd, bestaande uit VREEDE, FIJNJE, VAN LANGEN, FOKKER en WILDRIK. Deze stelden tot Agenten (ministers) aan SPOORS (marine)(1), PIJMAN (oorlog), GOGEL (financiën), TADEMA (justitie), LA PIERRE (inwendige politie) en VAN KOOTEN (nationale opvoeding).

Den 17den Maart werd een nieuw ontwerp-constitutie aangenomen; de grondvergaderingen werden gezuiverd door agenten, die over het geheele land de namen schrapten van hen, die bekend stonden als der bestaande orde van zaken vijandig, en zoo werd den 23sten April die constitutie met groote meerderheid door het volk bekrachtigd.

De makers van de nieuwe Grondwet droegen intusschen zorg, dat hare toepassing tevens in hunnen geest zou plaats hebben. De vijf Directeuren werden in hun gezag bevestigd, en den 4den Mei werd het ongrondwettige besluit genomen, dat de beide Kamers van het Vertegenwoordigend Lichaam voor $\frac{2}{3}$ zouden worden bezet door de leden der Constitueerende Vergadering. Het overige $\frac{1}{3}$ werd door de kiezers benoemd.

Niet alleen het doordrijven van dit besluit — voornamelijk bewerkt door den Franschen gezant DELACROIX — maar ook en vooral de geheele wijze van optreden van het Uitvoerend Bewind verwekten groot misnoegen. »PIETER VREEDE en de zijnen betraden den weg der vervolging. Zij deden de eerste stappen in de richting der wraaklievende revolutionairen. Zij wierpen hunne tegenstanders in de gevangenis of verboden hen, hunne huizen en woonplaatsen te verlaten. Een algemeene onrust vervulde de Republiek. Madame Guillotine scheen onmiddellijk te zullen heerschen" (2).

Vandaar de tweede staatsgreep. De Agenten spanden samen met JOUBERT en DAENDELS. Laatstgenoemde vertrok den 17den Mei onverwachts, zonder verlof, naar *Parijs*, wist den Franschen Minister van Buitenlandsche Zaken TALLEYRAND voor zijne plannen te winnen, keerde den 10den Juni in *den Haag* terug en joeg twee dagen daarna Uitvoerend Bewind en Vertegenwoordigend Lichaam met de bajonetten uit elkaar. Zelfs de Fransche gezant DELACROIX, die met de Directeuren den maaltijd gebruikte, werd door een gewapend geleide naar zijne woning gevoerd.

Daarmede was de heerschappij der ultra's gebroken en bekwamen de gematigden de overhand. De vijf eerste der bovengenoemde Agenten vormden zich tot een Intermediair Bewind. Een nieuw grondwettig gekozen Vertegenwoordigd Lichaam nam den 31sten Juli zitting en korten tijd daarna werden VAN HASSELT, HAERSOLTE, ERMERINS, HOETH en VAN HOOFF tot leden van het Uitvoerend Bewind benoemd. SCHIMMELPENNINCK werd als

(1) Ten onrechte verhaalt Dr. MENDELS (bladz. 144), dat SPOORS eerst na 12 Juni de betrekking van A. v. M. heeft aangenomen. Hij deed dit op 16 Februari, na eerst »gedifficulteerd" te hebben.

(2) Dr. THEOD. JORISSEN. De Fransche tijd, bladz. 361.

buitengewoon gezant naar *Parijs* gezonden. Niet alleen werd aldaar de laatst ondernomene omwenteling goedgekeurd, maar zelfs werd DELACROIX als gezant door den meer bedaarden LOMBARD DE LANGRES vervangen.

Tot goed begrip van den toestand van zaken is het niet overbodig, de hoofdpunten van de Grondwet van 17 Maart 1798 in herinnering te brengen.

Het grondgebied der Republiek werd in acht departementen verdeeld, dat van *de Eems*, van *den Ouden IJsel*, van *den Rijn*, van *de Amstel*, van *Texel*, van *de Delf*, van *de Dommel*, van *de Schelde en Maas*. Ten einde het provincialisme voorgoed te breken, kwamen de grenzen dier departementen volstrekt niet overeen met die der voormalige gewesten. Als grondslag der verdeeling gold het aantal bewoners, dat in acht nagenoeg gelijke gedeelten werd gesplitst. Het departement van *de Amstel*, waarin de meest volkrijke stad *Amsterdam* was gelegen, was alzoo in uitgestrektheid het kleinste.

De oppermacht beruiste, in naam van het Bataafsche volk, bij het Vertegenwoordigend Lichaam, dat uit twee Kamers bestond, de Eerste van 64, de Tweede van 30 leden. Voor de keuze dier leden werd het grondgebied in 94 districten verdeeld van 20.000 zielen met andere grenzen dan die der departementen en elk district in 40 grondvergaderingen. In deze laatste kozen de stemgerechtigde burgers één kiezer; de 40 kiezers in de districten kozen de 94 representanten en deze benoemden jaarlijks uit hun midden een dertigtal, hetwelk de Tweede Kamer uitmaakte; de overige leden vormden de Eerste Kamer. Het ontwerpen en voorstellen van alle wetten en besluiten behoorde alleen en bij uitsluiting aan de Eerste Kamer; het al of niet bekrachtigen daarvan aan de Tweede Kamer. Het Vertegenwoordigend Lichaam had in de plaats zijner residentie (gewoonlijk *'s-Gravenhage*) eene vaste en alleen te zijnen bijzonderen dienste staande lijfwacht van ten minste 700 man, zoo voet- als paardenvolk, welke volgens een te maken reglement onmiddellijk en bij uitsluiting onder de beurtelingsche orders der tijdelijke voorzitters van de beide Kamers stonden.

Aan dat Vertegenwoordigend Lichaam was o. a. opgedragen: het besluiten tot oorlog; het ratificeeren en bekrachtigen van alle tractaten en alliantien met vreemde mogendheden; het bepalen van de sterkte, aanwerving, afdanking en bezoldiging der armeeën te land, van den aanbouw, het equipceeren der schepen en het afdanken der equipagiën, alsmede het in dienst nemen en licentiëeren van vreemde troepen; het toestaan van verblijf of doortocht aan vreemde troepen op of over het grondgebied der Republiek, benevens de toelating van vreemde' zeemacht of gewapende zeemacht in derzelve havens, beide op voordracht van het Uitvoerend Bewind; het kennis nemen van den staat van 's lands fortificatiën, magazijnen, arsenalen, werven, enz., jaarlijks in te zenden door het U. B.; het kennis nemen van den staat van 's lands financiën, van zes tot zes maanden, mede door het U. B. in te leveren; het arresteren der noodige reglementen betrekkelijk de algemeene Gewapende Burgermacht; de aanstelling der leden van het U. B.

De uitvoerende macht berustte bij het Uitvoerend Bewind, bestaande uit vijf leden. Ter volbrenging zijner verschillende werkzaamheden bediende dit Bewind zich van acht Agenten, als een van Buitenlandsche Betrekkingen, een van Marine, een van Oorlog, een van Financiën, een van Justitie, een van Inwendige Politie, een van Nationale Opvoeding, een van Nationale Oeconomie. Ieder Agent was aan het U. B. alleen verantwoordelijk voor alle verzuim of nadeel, hetgeen uit wanbestuur, in zijn bijzonder vak, voor het land mocht voortspruiten. Deze Agenten mochten onder elkander nimmer een afzonderlijken raad vormen, maar waren bepaaldelijk ieder aan zijne persoonlijke werkzaamheden verbonden. Behalve de Agenten benoemde het U. B. Commissarissen, zoo bij de departementale besturen en gerechtshoven, alsook voor de gemeentebesturen, gelijk mede in tijd van oorlog bij de krijgsmacht ter zee en te land. Deze Commissarissen, bestemd om de spoedige en stipte nakoming der wetten en besluiten te verzekeren, ontvingen voor een bepaalden tijd hunnen last en instructie van het U. B. en waren alleen aan dat Bewind verantwoordelijk.

Met betrekking tot de krijgsmacht bepaalde de staatsregeling in hoofdzaak het navolgende. Het U. B. organiseert de Gewapende Burgerwacht, overeenkomstig de reglementen door hetzelfde aan het V. L. voorgedragen. Het beschikt over de krijgsmacht te water en te land.

Het doet aan het V. L. jaarlijks voordracht ter voortduring, vermeerdering of afdanking der nationale krijgsmacht te water en te land. Het benoemt uit officieren, in dienst of soldij der Republiek, wanneer dezelve met vijandelijkheden bedreigd wordt, de bevelhebbers der vloot of armee of van eenig gedeelte derzelve op instructiën door het V. L. goedgekeurd.

Dit bevelhebberschap wordt opgedragen voor een bepaalden tijd en de last daartoe kan zelfs binnen dien tijd worden ingetrokken.

Het algemeen bevel over de vloot en armee wordt nimmer aan denzelfden persoon, noch ook immer, een van beide, aan een of meer, of aan alle de leden van het U. B., en even weinig aan een aftredend lid van hetzelfde, dan na verloop van twee jaren sedert deszelfs aftreding opgedragen.

De benoemde generaals en admiraals mogen aan de leden van het U. B. niet vermaagschapt zijn tot in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

Het U. B. heeft de aanstelling van alle hooge officieren, in dienst van den staat, bepaaldelijk boven den rang van kapitein ter zee, of van kolonel te land, overeenkomstig de regelen, door de wet vastgesteld; de wijze van benoeming en bevordering der officieren van minderen rang is geregeld bij de wet.

In tijd van vrede hebben de troepen van den staat vaste garnizoenen en mag het U. B. hen niet doen heen en weertrekken, dan voorzooveel de nood of eene goede krijgstuicht zulks vordert, of ook op verzoek van eenig

binnenlandsch bestuur ter bewaring of herstelling der openbare veiligheid. Het U. B. doet geene gewapende manschap in de verblijfplaats van het V. L., zelfs niet binnen drie uren afstands daarvan bijeenkomen noch doortrekken dan met toestemming of opvordering van dit lichaam. Het vergunt geen verblijf noch doortocht aan vreemde troepen, op of over het grondgebied der Republiek, noch laat eenige vreemde zeemacht of gewapende schepen in de havens toe dan met bewilliging van het V. L.

De Departementale en Gemeente-Besturen waren verlaagd tot administratieve lichamen, ondergeschikt en verantwoordelijk aan het U. B., hetwelk, met inachtneming van daaromtrent voorgeschreven bepalingen, in geval van plichtverzuim de leden zelfs van hunne posten kon ontzetten. Hun voorname taak was te zorgen voor de afkondiging en de nakoming der wetten en der bevelen van het U. B. Met betrekking tot het krijgsvolk hadden de Departementale Besturen het recht, des noodig, op hunne verantwoordelijkheid, en met dadelijke kennisgeving aan het U. B. over de naastbij gelegen garnizoenen of troepen van den Staat te beschikken tot bewaring der openbare veiligheid.

Door de ultra's samengesteld, ging deze staatsregeling in de centraliseering van bestuur ontegenzeggelijk veel te ver. Alles moest in *den Haag* beslist worden. Vandaar dat het U. B. en zijne Agenten met bezigheden overkropt waren en dat vele zaken, die vroeger in stad of provincie werden beslist, op afdoening moesten blijven wachten. Gaf dit al aanleiding, dat men niet kon roemen in den nieuwen toestand, spoedig was de Regeering genoodzaakt op het stuk van belastingen besluiten uit te vaardigen, die allerminst geschikt waren om aanhangers te winnen.

In het vorige artikel is er reeds op gewezen, hoe slecht de staat van 's lands schatkist was in 1795, en hoe de komst der Franschen steeds grootere offers eischte. Een enkel staaltje moge den toestand duidelijk teekenen. In de geheime zitting der Eerste Kamer op 11 October 1799 diende de burger OKHUIJSEN een voorstel in, om de Rekenkamer te machtigen tot afsluiting van een post, die te zijnen laste nog open stond, ofschoon het geld toch genoegzaam verantwoord was. In dat voorstel werd medegedeeld, dat de Nationale Vergadering den 2den Mei 1796 in comité-generaal besloten had eene commissie te benoemen tot aankoop van graan voor het Sambre- en- Maas-leger, en dat te expediëeren aan den garde-magazijn te Keulen. Die commissie bestond uit de burgers G. D. VAN HILLENBERG, W. B. TIP, J. NOLET, N. J. OKHUIJSEN en HUGO GEVERS. Deze begaven zich naar *Schiedam, Rotterdam, Dordrecht* en *Amsterdam* en kochten daar 600 lasten graan, maar moesten met leedwezen ondervinden, dat het crediet tot die laagte gekomen was, dat, toen zij opgaven, dat het voor het land was, men weigerde zulks te boeken en niet wilde leveren tegen betaling op drie maanden. »Wij begrepen dan (omdat het leger het hoog noodig had)» — zoo werd het voorstel in eenvoudige taal ingeleid — »om den besten

weg in dezen in te slaan, om aan de verkoopers voor te stellen, om de gekochte granen op drie maanden op onze eigen naam te doen boeken en dus stelden wij ons zelve als debiteuren. En hiermede namen de verkoopers genoegen en alzoo kon die expeditie zijn beslag krijgen. Op den 4den Mei 1796 en volgende dagen kochten wij ten name van TIP en OKHUIJSEN te *Amsterdam* de voornoemde quantiteit graan voor *f* 179.993,12." Die namen mogen bekend blijven. Natuurlijk werd de afsluiting van dien post door de Kamer gelast. Het ware te wenschen geweest, dat de administratieve moeilijkheden, die het gevolg van dergelijke handelwijze schijnen geweest te zijn, uit den weg geruimd waren, vóórdat, eerst drie jaar later, een der deelhebbers in de Kamer daarom vragen moest.

Den 11den October 1797 had de Republiek een nieuwe, zware ramp getroffen, waarvoor alleen door nieuwe uitgaven eenigszins vergoeding te verkrijgen was. Negen van de zestien Bataafsche lineschepen, waaruit de vloot vóór den aanvang van den strijd bestaan had, benevens een fregat waren in den zeeslag bij *Kamperduin* in de handen der Engelschen gevallen; terwijl de behouden schepen in min of meer beschadigden toestand waren binnengeloopen. Diep was de verslagenheid geweest, toen de mare daarvan den Bataven als een donderslag in de ooren klonk; maar de heldhaftigheid, door DE WINTER en zijne tochtgenooten aan den dag gelegd, wekte Volk en Regeering spoedig weder op. De verliezen moesten worden gedekt. Een eerste algemeene belasting werd opgebracht tot herstel van de vloot. Met overgrootte meerderheid werd een voorstel aangenomen tot eene buitengewone heffing ten behoeve der marine van 8% op de inkomsten der ingezetenen over de geheele uitgestrektheid des vaderlands. Weliswaar verzetten zich de Provisioneele Representanten der meeste provinciën tegen dit in strijd met het reglement genomen besluit; doch door den spoedig daarop gevolgden staatsgreep van 22 Januari 1798 werd die tegenstand gebroken.

Onder het bewind der nu optredende Directeuren, of beter gezegd van het Driemanschap (VREEDE, FIJNJE, VAN LANGEN — de beide anderen waren weinig in tel) verergerde de financieele toestand nog door eene kostbare inrichting der bestuurscolleges, een slordig beheer en het plukken aan de staatsruif voor doeleinden, waarvoor zij stellig niet ter beschikking was gesteld. »Tafelgelden vormden een voorwerp van aanhoudende zorg voor het Uitvoerend Bewind. In het tijdsverloop van $4\frac{1}{2}$ maand, dat het driemanschap VREEDE—FIJNJE—VAN LANGEN in het hotel van Amsterdam den schepter zwaaide, bracht het den lande niet minder dan *f* 16.000 aan »tafelgelden" in rekening. WILDRIK en FOKKER deden aan de festijnen niet mede; zij gebruikten het middagmaal in hunne eigen bescheiden woningen. VREEDE was ook vaak afwezig; — zoodat de eerbiedwaardige som hoofdzakelijk gestrekt heeft ter voldoening aan de lucullische neigingen van FIJNJE en VAN LANGEN (1).

(1) Dr. J. MENDELS, *Herman Willem Daendels*, bladz. 161 en 162.

De nieuwe Regeering moest bij haar optreden allereerst raad schaffen om in den geldnood te voorzien. Wel was toen de termijn voor het inbrengen der 8°/_o heffing reeds verstreken; doch, hetzij uit onwil, hetzij uit onvermogen, de inbrengst geschiedde traag. Vandaar allereerst het decreet van 12 September, waarbij de termijn van betaling dier heffing geprolongeed werd tot 16 October, onder oplegging aan de nalatig geblevenen van eene boete van 10°/_o van hunne verschuldigde aandeelen ten behoeve van het land. Dit was slechts een begin. Den 18den September werd door de Eerste Kamer in comité-generaal eene commissie benoemd, om een rapport uit te brengen over wat er moest gedaan worden, om de uitgeputte schatkist met den meesten spoed en door de krachtigste middelen van geld te voorzien. Twee dagen daarna bracht de commissie reeds haar rapport uit. Zij was van oordeel »dat de vergadering, uit hoofde van den grooten nood des lands, als een punt van onverwijde noodzakelijkheid, en conform des Agents (GOGEL) voordracht behoorde te decreteren: dat bij anticipatie zou geheven worden 5°/_o van ieders inkomsten boven de f 600, en dat wel in mindering van zoodanige algemeene heffing, als nog in dat loopende jaar zou worden geïntroduceerd. De ingezetenen van Holland en Zeeland moesten die 5°/_o vóór den 23sten October fourneeren; maar die van de andere meer afgelegen gewesten behoorden uitstel te hebben tot den 31sten October.» Onverwijld werd dit voorstel in beide Kamers aangenomen.

Voorloopig dus 5°/_o. Hierdoor kreeg men wat geld in kas. De algemeene heffing liet niet lang op zich wachten. Trouwens de negen eerste maanden van het jaar hadden een tekort van 30 millioen gulden aangewezen en het crediet van het land was nagenoeg nul. Den 30sten November werd besloten tot eene heffing van 10°/_o op de inkomsten (waaronder de 5°/_o begrepen waren) en voorts tot eene heffing van 4°/_o, bij wijze van voorschot, op de bezittingen. Voor deze laatste werden schuldbrieven uitgegeven tegen 3½^o/_o; doch om die rente te betalen en de hoofdsom af te lossen werd nog eene heffing van 3°/_o op de inkomsten gedurende 25 achtereenvolgende jaren aan de ingezetenen opgelegd.

Den 8sten November werd de begrooting voor 1799 door het U. B. ingediend en na een nauwkeurig onderzoek bij decreet van 23 Maart 1799 als volgt vastgesteld:

Algemeen bestuur.	1.207.054— 0— 0.
Staat van de kosten voor de Bataafsche ministers en andere Gedeputeerden buiten de Republiek. . .	509.225— 0— 0.
Staat der kosten voor de Bataafsche zeemacht en defensie te water	12.847.830— 0— 0.
Staat der kosten voor de Bataafsche landmacht, Fransche troepen in soldij van deze Republiek en andere defensie te lande (waarvan 11 millioen voor de Fransche troepen).	19.539.040— 5— 7.

Staat der kosten voor het Agentschap van Financiën.	Memorie (1).
» » » » » » » » Justitie.	Memorie.
» » » » de administratie der generale policie, alsmede voor het maken, onderhouden en administreeren der zeedijken, zeekeringen, rivieren, droogmakerijen, enz.	1.901.985— 2— 8.
Staat der kosten voor het Agentschap van Natio- nale Opvoeding.	Memorie.
Staat der kosten voor het Agentschap van Nationale Oeconomie	Memorie.
Staat der kosten voor den Oost-Indischen handel en bezittingen.	8.879.577— 8— 0.
Staat der kosten voor de koloniën en bezittingen in Amerika en op de kust van Guinea.	1.388.733—11— 8.
Staat der kosten voor de directie van den Levant- schen handel en de navigatie in de Middelland- sche zee	50.000— 0— 0.
Staat der kosten van het voormalig gewest Holland.	16.282.616—13— 9 ¹ / ₂ .
» » » » » » » » Zeeland.	1.936.707— 8— 0.
Staat der kosten van het voormalig gewest Friesland.	1.733.123—18—14.
Staat der kosten van het voormalig gewest Utrecht.	1.382.651—15— 0.
Staat der kosten van het voormalig gewest Gel- derland	955.741—16— 8.
Staat der kosten van het voormalig gewest Stad en Lande.	792.670— 0— 0.
Staat der kosten van het voormalig gewest Overijsel.	605.853— 6—11.
» » » » » » » » Bataafsche Brabant	716.617— 1— 0.
Staat der kosten van het voormalig gewest Drente.	102.276— 7— 0.
Staat der renten en interessen van kapitalen bij de voormalige Generaliteit, Admiraliteits-collegiën en het Comité tot de zaken der Marine, benevens de wederhelft van het last- en veilgeld genegotieerd. .	6.713.074— 0— 2.
	<hr/> 77.584.777—14— 3 ¹ / ₂ .
Staat der posten op de begrooting van 1799 gebracht, welke totdat daaromtrent bij het V. L. nader en finaal zal zijn gedecreteerd, in advies zijn gehouden.	
Algemeen bestuur.	137.000—0—0.
Buitenlandsche betrekkingen.	36.000—0—0.
Marine	559.108—0—0.
Oorlog te lande	630.819—7—8.
Agentschap van Financiën.	84.150—0—0.

(1) De memorieposten werden uitgetrokken, omdat de traktementen nog niet waren vastgesteld.

Agentschap van Justitie.	31.600—0—0.
Policie en Waterstaat.	126.200—0—0.
Agentschap van Nationale Opvoeding	50.000—0—0.
» » » Oeconomie	50.000—0—0.
West-Indische handel, enz. Wisselbrieven ten behoeve der stad Middelburg loopende	275.000—0—0.
Renten en interessen der zgn. Generaliteit, enz.	102.252—0—0.
	<u>2.082.129—7—8.</u>

Het tekort over 1798 was geschat op 16 millioen; de gewone inkomsten over 1799 op 33.860.000. Het deficit over 1798 en 1799, hetwelk uit de gearresteerde geldheffingen moest gevonden worden, bedroeg dus ruim 61³/₄ millioen.

Onder deze omstandigheden begonnen zich dreigende teekenen te openbaren, die er op wezen dat de oorlog wel op Bataafsch grondgebied kon worden overgebracht. Wel had het plan tot den inval toen nog geen vaste vormen aangenomen; maar reeds de vorige maand waren waarschuwingen uit *Parijs* en uit *Berlijn* gekomen, en nog pas geleden, den 5den Februari had de Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES eene missive aan het U. B. gezonden (1), daarbij kennisgevende van eene door hem van den Franschen Minister LOMBARD DE LANGRES ontvangen officieele nota en bijlage, »relatief een geprojecteerden aanval van *Engeland* tegen *Zeeland* en bijzonder tegen *Walcheren* gedirigeerd”. Dat onder dien drukkenden geldnood alles wat het krijgswezen betrof, niet zoodanig in orde was, dat men met vertrouwen den vijand kon verwachten, spreekt wel vanzelf. Trouwens meer dan de helft van het budget van Oorlog was uitgetrokken voor het onderhoud der 25000 man Fransche hulptroepen; de kleinere helft was ten dienste van het Bataafsche leger met al den aanleve van dien, legerbeheer, versterkingen, wapening, kazerneering, enz.

De toestand zou dan ook nog erger worden. Naarmate het gevaar dreigender werd, kwam van Fransche zijde meer en meer aandrang tot voorziening in de noodzakelijke behoeften, ook van het Bataafsche leger. Wat men den Franschen ook moge ten laste leggen, het vervolg van dit verhaal zal aan de hand van officieele bescheiden leeren, dat de Generaal KRAIENHOFF niet genoeg op de hoogte was, toen hij op bladz. 38 van zijn werk neerschreef: »De Bataafsche Republiek werd, ten minste voor het oogenblik, aan haar zelve overgelaten”. Van af het oogenblik, dat BRUNE den Generaal HATRY als Opperbevelhebber der Fransche troepen, in soldij der Bataafsche Republiek, was opgevolgd (14 Januari) en DARDENNE als diens chef van den staf was opgetreden (1 Februari), geeft het correspondentie-register van den laatste de onwraakbare bewijzen, dat zij van hun kant alles hebben gedaan, om onze Bewindslieden van het ernstige van den

(1) Secreete notulen van het U. B., 5 Februari 1799.

toestand te overtuigen en de maatregelen ter verdediging zoo goed mogelijk voor te bereiden. Den 23ième Ventôse (13 Maart) schrijft laatstgenoemde o. a. aan den Adjudant-Generaal DURUTTE, chef van den staf der 3de Fransche divisie te *Bergen-op-Zoom*: »S'il est vrai que nos ennemis sont résolus de nous attaquer, il est à souhaiter pour notre honneur que tout le pays soit mis en état de siège; car les lenteurs que nous éprouvons continuellement dans nos demandes pourrait nous faire échouer dans nos opérations militaires"; en den 1er Thermidor (19 Juli) drukt hij in een brief aan den Commissaire Ordonnateur en Chef BLANCHARD te *Parijs* zijne vreugde uit over de bedrijvigheid, die hij in het nemen der militaire maatregelen waarneemt: »Je vois avec plaisir que les Hollandais commencent à craindre l'ennemi qui les menace; ils prennent des mesures, se réveillent de leur léthargie naturelle".

Ik zal niet beweren, dat die Fransche voorzorg alleen het heil van de Bataafsche Republiek beoogde; zij sproot eenvoudig voort uit eigenbelang; doch dit neemt niet weg, dat zij — wil men de waarheid hulde doen — erkend moet worden. Alleen mag men er bijvoegen: »uit eens anders leer is 't goed riemen snijden". Alles, ook voor de hier aanwezige Franschen, moest betaald worden uit de Bataafsche schatkist; en we hebben gezien in welken toestand die zich bevond.

Zoowel om het overzicht gemakkelijk te maken, als om den finantieelen toestand, ook gedurende den veldtocht, hier in eens af te handelen, moeten ten slotte nog de voornaamste buitengewone uitgaven in den loop van het jaar worden vermeld.

Bij decreet van het V. L. van 27 April werden *f* 2.000.000 beschikbaar gesteld voor de vermeerdering van het leger en voor den aanleg en het verbeteren van vestingwerken; den 23sten Juli *f* 500.000 voor het organiseeren der Gewapende Burgerwacht; den 16den Augustus *f* 100.000 voor de nieuwe inrichting der seinposten; den 24sten Augustus *f* 5.000.000 voor de vermeerdering van het leger, de aanvulling der magazijnen, de aanschaffing van paarden, de vestingwerken, hospitalen, Gewapende Burgerwacht, enz. enz.; den 12den September, den 16den October en den 1sten November werden telkenmale *f* 100.000 in voorschot gegeven voor de Fransche troepen, die boven de 25.000 man alhier ter versterking waren aangekomen; den 25sten November werd aan BRUNE eene schenking van *f* 100.000 vereerd en twee dagen daarna werden hem »op zijn verzoek" nog 200 louis d'or als reisgeld gegeven naar *Parijs*, waarheen hij ontboden was.

Het ligt voor de hand, dat deze sommen niet uit de gewone middelen konden worden betaald. Den 21sten Augustus werd dan ook reeds door het V. L. besloten, de ingezetenen uit te noodigen, om den 4den termijn der heffing van 4% op de bezittingen, den 30sten November 1798 vastgesteld en welke in October moest worden opgebracht, zoo spoedig mogelijk te voldoen, waarbij 1% korting werd toegestaan voor elke maand vooruitbetaling. Voorts werd het U. B. gemachtigd »om hetzij door beleeningen, hetzij door

particuliere transactiën, zooveel des needs en ten minsten nadeele van den lande in den algemeenen nood, de kassen met penningen te voorzien, mits niet anders dan temporair en uiterlijk voor een termijn van 6 maanden contracteerende, en daarvan na den afloop aan het V. L. behoorlijk en volledig verslag doende" (1).

Die maatregel schijnt intusschen niet veel geholpen te hebben. Althans den 30sten Augustus komt bij het U. B. een brief in van GOGEL, den Agent van Financiën, waarin o. a. gezegd wordt:

»In deze oogenblikken, Burgers Bewindslieden, is de staat der kassen zoodanig, dat er voor heller noch penning aan het decreet van 24 Augustus (waarbij 5 millioen beschikbaar was gesteld) kan worden voldaan." Hij stelde voor, om in den nood te voorzien »het heffen van één ten honderd van elks bezittingen, op den voet bij de wet van 30 Nov. ll. verordend, en als een vijfde termijn der heffing van 4 ten honderd bij die wet bepaald, betaalbaar de eene helft of $\frac{1}{2}\%$ op een zeer korten termijn en is het mogelijk binnen den tijd van 8 dagen, na de publicatie van het te nemen decreet, en de andere helft of wederom $\frac{1}{2}\%$ uiterlijk met half December a. s., alles onverminderd de verplichting om den vierden termijn der thans loopende heffing op den bepaalden tijd te voldoen, en op poene van gijzeling en naar exigentie van zaken, van lijfstraf, met vrijlating om op deze heffing zoodanige anticipatie aan te nemen als zal worden aangeboden" (2).

Het U. B. zendt op dato een brief met dit voorstel in aan het V. L. Dit meent echter nog niet zoo ver te mogen gaan en machtigt het Bewind, de heffing van den vierden termijn op de bezittingen, volgens het decreet van 30 November 1798, die eerst in October moest worden voldaan, in September te innen, met korting van 5% voor hen, die in de voormalige gewesten Holland en Zeeland binnen de acht, in de overige gewesten binnen de twaalf dagen het verschuldigde zouden inbrengen (3).

Omstreeks de helft van September begint het gebrek aan contanten zich bij het legerbeheer te doen gevoelen. Den 13den schrijft JANSSENS aan den Agent van Oorlog (4):

Vele troepen zijn in aanmarsch naar Noord-Holland; het is niet zonder de grootste difficulteit, dat de dienst van vivres en fourage aan den gang blijft. Ik geef geen ordonnantiën af, dan op het oogenblik dat ik weet, dat zulks onvermijdelijk noodig is. Uit deze overtuiging heb ik heden aan den Entrepreneur eene ordonnantie van f 18.000 afgegeven; en men informeert mij, dat de ontvanger die niet betalen kan voor Maandag en dan nog in assignaten op de gewesten.

(1) Notulen van het U. B., 23 Augustus 2.

(2) Relatieven tot de secreete notulen van het U. B. 30 Augustus.

(3) Publicatie van het U. B., 2 September.

(4) Correspondentie van JANSSENS met den Agent van Oorlog, 1799.

Ik interesseer mij nimmer voor een Entrepreneur, maar ten sterkste om de armee te voeden. Papier tegen Maandag kan de entreprise niet helpen. Ik bid U dan, Burger Agent, het daarheen te dirigeeren, dat de ordonnantie morgen kan gerealiseerd worden. Ik ben thans overkropt van allerhande soort van bezigheden en moest de dienst van vivres mankeeren, zou dit de schromelijkste verwarring geven.

Op den 17den September komt bij het U. B. een geheim schrijven in van den A. v. O. »dat de penurie van gelden ten comptoire generaal van de administratie te laude tot die hoogte was gekomen, dat met geene mogelijkheid in de gerequireerde betalingen kan worden voorzien.»

Het Bewind renvoeert den A. v. O. aan den A. v. F. »ten einde met denzelfen de noodige arrangementen over de betalingen in de voormalige gewesten, bij wijze van assignatiën of anders, te maken, zoodanig als door hen het meest geschikt zullen bevonden worden».

Zoodoende heeft men het kunnen uithouden tot aan het eind van October (dus tot na de capitulatie). Toen moest het V. L. besluiten tot het opvolgen van den raad, dien GOGEL in de bovenstaande missive gegeven had en werd opnieuw eene heffing van 1°/_o op de bezittingen der ingezetenen uitgeschreven, de helft te betalen vóór of uiterlijk op den 30sten November e. k., de andere helft vóór of uiterlijk op den 15den Januari van het volgende jaar.

Ten slotte nog een feit, hetwelk tevens onze afhankelijkheid van de Fransche Republiek zoo duidelijk in het licht stelt. Kort na het inschepen der laatste Engelsche troepen, kwam een geheim schrijven van SCHIMMELPENNINCK, onzen gezant te *Parijs*, bij het U. B. in, inhoudende dat de (toen nog slechts voorloopige) consul BONAPARTE zijn verlangen had te kennen gegeven tot het verkrijgen van eenigen financieelen onderstand van wegens het Bataafsche Gouvernement, tot bestrijding der behoeften van de Fransche Republiek. Die missive werd gesteld in handen van den A. v. F. om te dienen van consideratie en advies. In dat den 5den December ingezonden advies schrijft GOGEL :

. Ten einde te voldoen aan dezen U^r last, zij het mij vergund eenigszins breedvoeriger uit te wijden over den ellendigen en bijna geheel reddeloozen toestand onzer geldmiddelen, hoezeer anderszins, na alle de door mij daarvan van tijd tot tijd herhaalde vertoogen, deze uitwijding eenigermate onnoodig mocht schijnen.

Ik vorder destemeer deze toegevendheid van Ulieden, Burgers Directeurs! daar ik zoozeer overtuigd ben van de onaangename gewaarwordingen, welke dit rapport bij Ulieder mij gemanifesteerde geneigdheid om aan het Fransche Gouvernement een dadelijken dienst te bewijzen, noodwendig moet doen ontstaan.

Het is Ulieden bekend, dat de begrooting der staatsbehoeften over dit loopende jaar door het V. L. op Ulieder voordracht vastgesteld, bedroeg eene somma van meer dan 79 millioenen guldens, de gewone inkomsten

ruim 46 millioenen overtreffende, om welke te vinden de ingezetenen dezer Republiek bezwaard zijn geworden met eene buitengewone belasting van het 25ste gedeelte hunner bezittingen en het 20ste gedeelte hunner inkomsten. Onder deze behoeften waren begrepen 32 millioenen voor de defensie en staat van oorlog te water en te lande en f 4.700.000 ter gedeeltelijke voldoening der aan de Fransche Republiek bij tractaat van vrede toegestane betaling en de verschenen interessen op dezelve.

Het is Ulieden bekend, dat de vijandelijke inval der Engelschen en Russen deze ongehoorde buitengewone belasting, waarvan in geene geschiedboeken van eenig volk een voorbeeld te vinden is (vooral nadat door de ingezetenen door vorige gedwongen leeningen, meest gebezigd tot het gestand doen van het eerste en aanzienlijkste gedeelte der 100 millioenen aan de Fransche Republiek, reeds $14\frac{1}{2}$ ten honderd van hunne bezittingen en 13 percent van hunne inkomsten was afgeperst) niet toereikende heeft doen bevinden, des dat dezelve met nog een honderdste gedeelte van alle eigendommen heeft moeten worden vermeerderd.

Het is Ulieden bekend, dat het verlies onzer koloniën, de bijna geheele ondergang van onzen koophandel en scheepvaart, zoo door den natuurlijken loop van den oorlog als der kaperijen en zeerooverijen van allerlei aard, gevoegd bij voorbeeldelooze rampen van harde winters, watersnood en misgewas, het ongelukkige Bataafsche volk zoodanig hebben uitgeput, dat nieuwe buitengewone financieele middelen bijna niet meer te beproeven zijn, te meer daar de onderstand aan de behoeftigen, welker aantal in Amsterdam alleen ruim 80.000 of meer dan een derde der bevolking bedraagt, eene belasting van millioenen schats op de welwillenden stilzwijgend oplegt.

Dit alles, Burgers Bestuurders! is Ulieden ten volle bekend; dan minder is dit, dat niettegenstaande alle de voornoemde heffingen de staat der kassen zoodanig is uitgeput, dat in deze laatste dagen, in den loop zelfs van een der termijnen der laatst gedecreteerde belasting, meer dan eens het comptoir-generaal der Republiek (of Nationale thesaurie) geene f 50.000 in kas heeft gehad, en dat dagelijks de betaling der assignaten op de bijzondere comptoiren, zoo aan de Fransche troepen als anderen afgegeven, door de onmogelijkheid der voldoening wordt gestremd; en weldra de onmogelijkheid zal bestaan om aan eenige hoegenaamd te voldoen.

Het zal genoegzaam zijn, Ulieden als een der oorzaken dezer schaarschheid voor oogen te houden, dat de betalingen voor den staat van oorlog te lande alleen in de laatste vier maanden heeft beloopt de enorme som van f 12.599.057—9—, gelijk staande aan een hoofdgeld van 7 guldens over elke ziel, welke deze Republiek bevat, terwijl alle middelen van inkomsten, behalve het geheel gemis van die der gecedeerde landen en der koloniën en van bijna het geheel beloop der in- en uitgaande rechten, dagelijks verminderen.

Het hoogste beloop van alle de voorhanden zijnde penningen in alle de kassen dezer Republiek bedroeg in de voorlaatste maand eene somma van f 4.525.913—9—, uit welke voldaan moesten worden tot heden alle de

loopende renten, de excessieve oorlogslasten en de aflossing van drie millioenen rescriptiën aan de Fransche Republiek, den 22sten II. vervallen. Ik heb dus reeds de middelen van leening moeten bezigen, welke met weinig gevolg hebben kunnen te baat genomen worden, enz.

GOGEL's pleidooi hielp niets. De Agenten van Financiën en van Nationale Oeconomie werden aangeschreven en gelast, »om op de best mogelijke, meest geschikte wijze en ten minsten bezwaar van den lande bij particulieren, kooplieden, of waar zij het dienstig zouden oordeelen, te bewerken, om aan het Bataafsche Gouvernement crediet van ten minste zes millioen gulden te bezorgen.»

Hoe zal GOGEL, de eerlijke patriot en kundige financier wel te moede zijn geweest, toen hij geroepen werd om op die wijze mede te werken tot de ruïne van zijne landgenooten; hij, die met zijn vriend DAENDELS het meest op het aanrukken der Franschen had aangedrongen en die ruim vijf jaren geleden in eene memorie aan den Franschen representant FLORENT GUYOT op de volgende wijze had voorgesteld, hoe de Franschen hier contributiën zouden kunnen heffen (1): »Il serait donc difficile de lever des fortes contributions; mais comme il y a une abondance de munitions, vivres, matériaux de construction et autres objets nécessaires, assez considérable pour suppléer tous les besoins que la France pourrait avoir, ces contributions pourraient par exemple (être) réparties, comme suit:

Sur 100 serait payé 50 en dettes des nations Française, Hollandaise, Américaine, Suédoise ou Danoise, dont on remettrait les actions; 30 en grains, vivres etc., 20 en espèces. Pour les lever sans gêner les honnêtes citoyens, et les faire venir uniquement à la charge de ceux, qui sont en état de les payer, ou des Aristocrates, on pourrait le faire sur le pied suivant, quelqu'un possédant de

2	à	3 millions.	50 p. ct.	150/m. à 250/m.	6 p. ct.
1½	»	2 »	35 p. ct.	100/m. » 150/m.	5 p. ct.
1	»	1½ »	30 p. ct.	50/m. » 100/m.	3 p. ct.
800/m.	»	1 »	20 p. ct.	20/m. » 50/m.	2 p. ct.
500/m.	»	800/m.	15 p. ct.	10/m. » 20/m.	1 p. ct.
250/m.	»	500/m.	8 p. ct.		

Les autres rien. Ce qui rapporterait beaucoup, sans être ruineux à personne.»

Ziedaar den financieelen toestand in 1799. Neemt men nu nog in aanmerking (GOGEL wijst er op in bovenstaanden brief), dat sinds 1795 de Kaapkolonie, de bezittingen in *Bengalen* en *Vóór-Indië*, *Padang*, *Malakka*, *Ceylon*, de Moluksche eilanden (behalve *Ternate*), *Demerarij* en *Essequibo* door de Engelschen waren veroverd; dat in het jaar vóór den slag bij *Kamperduin* een eskader van 9 schepen onder den Vice-Admiraal LUCAS zich

(1) THEOD. JORISSEN, *De patriotten te Amsterdam in 1794*. Amsterdam, G. L. FUNKE, 1874, bladz. 87.

in de Saldanha-baai aan den Admiraal ELPHINSTONE had moeten overgeven; dat de Engelsche vloeten meester waren van de Noordzee, zoodat nagenoeg alle uitlopende of binnenvallende schepen werden prijsgemaakt; dat dientengevolge de handel nagenoeg stilstond en er dus weinig werd verdiend, dan zal het duidelijk zijn, dat ook in vele particuliere kassen al spoedig de bodem werd gezien. »De welvaart der Republiek was vernietigd; terwijl millioenen bij millioenen opgebracht moesten worden, droogden de bronnen van welvaart en bestaan telken dage meer op. In 1794 waren nog 1811 handelsschepen de Maas binnengekomen; in 1795 waren er slechts 360. In 1794 hadden bijna 2000 schepen onze zeegaten verlaten; in 1795 waagden het slechts 400. De handel hield op, de industrie kwijnde, het werkvolk liep leeg” (1).

De eenige weg, die nog open was voor de scheepvaart — en dit moet wel in het oog gehouden worden bij het beoordeelen der verdedigingsmaatregelen — was die over de toen nog bevaarbare Wadden naar *Hamburg*. »Doch zelfs in dat geval, zoo al de defensie te lande genoegzaam is, om den vijandelijken euvelmoed te stuiten” — zoo schrijft SPOORS, de Agent van *Marine*, den 6den April aan het U. B. (2) — »hetgeen ik evenwel vertrouwde, wordt wellicht onze communicatie met *Hamburg* en over de Wadden geheel gestremd en daardoor den eenigen weg, welke de overblijfsels van onzen zoo zeer geteisterden koophandel nog open staat, afgesneden” en twee dagen later dringt hij weder aan op voorziening in maritieme middelen aan die zijde (3) »uit hoofde van het onberekenbaar nadeel, hetwelk de commercie zou lijden, wanneer ongelukkig de vaart over de Wadden mocht worden gestremd.”

Terwijl op bovengeschetste wijze de bevolking in druk verkeerde, werden gedurende de drie laatste trimesters van het jaar 6 en de vier trimesters van het jaar 7 ten dienste van de onderstaande Fransche autoriteiten de navolgende sommen voor de daarbij vermelde doeleinden uitbetaald (4):

	Huis- en stalhuren.	Ameu- blement. Onderhoud van dien.	Vuur en licht.	Generale onkosten.	Totaal.
Generaal en chef.....	f 3825-14	f 18701-15-8	f 6826-6-4	f 1313-1-10	f 30666-17-6
Chef de l'état major général....	» 2509-2-8	» 8794-7-8	» 2195-11-14	» 167-6	» 13666-7-4
Inspecteur-Général.....	» 1600	» 12860-6	» 1298-11-8	» 232-5	» 15991-2-8
Commissaire Ordonnateur en chef	» 2800	» 8228-18-4	» 3536-2	» 422-18-12	» 14987-19

terwijl de jaarlijksche traktementen van die heeren respectievelijk bedroegen f 15,000—1—10, f 6001—19—6, f 9000—13—7 en f 6500—8—7.

(1) THEOD. JORISSEN, *De Fransche tijd*, blad. 360.

(2) Buitengewoon secreete notulen van het U. B. 8 April. In advies gehouden stukken.

(3) Idem.

(4) Relatieven tot de secreete notulen van het U. B. 21 November 1799.

Met voordacht is hier de financiële toestand zoo uitvoerig uiteengezet. In de eerste plaats, omdat geld de zenuw van den oorlog is, en uit dien toestand ten duidelijkste blijkt, dat de »lenteurs,” waarvan DARDENNE gewaagde, in dezen niet alleen, misschien zelfs wel voor het kleinste gedeelte, zijn toe te schrijven aan de »léthargie naturelle.” Waar voor eene bevolking van $\pm 1.880.000$ zielen de jaarlijksche uitgaven worden begroot op $\pm 79\frac{1}{2}$ millioen gulden, waarvan ruim 20 millioen voor de defensie te land en bijna $13\frac{1}{2}$ millioen voor de maritieme strijdmiddelen, daar kan moeilijk gezegd worden, dat het defensiewezen werd verwaarloosd. Toch was het niet in orde; maar het was tevens, zoolang het gevaar niet dreigend werd, nagenoeg onmogelijk meerdere offers van de ingezetenen te vorderen. Misschien zou een beter kriegsbestuur met het toegestane bedrag meer hebben kunnen uitrichten — dit is een beweren, dat altijd kan worden geuit en, zooals wij weten, ook nog tegenwoordig meermalen gehoord wordt — doch ik ben niet in staat, daarover een gemotiveerd oordeel uit te spreken.

In de tweede plaats wenschte ik het beeld van den ellendigen toestand van de Bataafsche Republiek nog eens duidelijk voor oogen te stellen aan hen, die voorstanders zijn van een bondgenootschap met de een of andere groote mogendheid.

We hebben er van genoten, van zoo'n bondgenootschap! Ja, maar niet zóó, zal het antwoord luiden. Doch wie kan den waarborg geven, dat wanneer eenmaal eene aanzienlijke bondgenootschappelijke krijgsmacht binnen onze landpalen is toegelaten, de toestand weer niet zóó wordt? Hoe zich dan tegen zich steeds herhalende dringender eischen te verzetten?

Het is een oude leer, maar die nog wel eens herhaald mag worden: een volk, dat prijs stelt op zijne zelfstandigheid, moet in zichzelf de kracht zoeken om die te bewaren, en zijn krijgswezen op zoodanigen voet inrichten, dat daaruit ten duidelijkste het ernstig streven blijkt, om die zelfstandigheid te willen handhaven. Dat boezemt ontzag in naar buiten en vertrouwen naar binnen. Een goed ingericht krijgswezen is een waarborg voor het behoud van den vrede.

Doch niet alleen was de financiële toestand treurig; een misschien nog ergere kwaal ondermijnde de kracht der natie. Er was geen eenheid. De Oranjegezinde partij telde nog vele aanhangers onder alle standen der maatschappij, die niets liever verlangden dan de omverwerping van het bestaande Bewind en den terugkeer van het vertrokken vorstenhuis. In alle oorden van de Republiek had dit zijn agenten, die het op de hoogte stelden van den inwendigen toestand, en bij de bevolking de hoop op herstel van het voormalige bestuur levendig hielden. Misschien was zelfs het grootste gedeelte van de natie nog Oranjegezind. Daarbij bleven zoowel de *Foederalisten*, als de uit het bestuur verdreven ultra's de maatregelen der Regeering belemmeren.

Een vluchtige blik even buiten de landpalen der Bataafsche Republiek

moge dit overzicht besluiten. De Oostenrijksche Nederlanden, sinds 1794 door de Franschen bezet, waren bij den vrede van *Campo Formio* aan *Frankrijk* afgestaan. Meer nog dan de bewoners hier te lande hadden de *Belgen* aan afpersingen blootgestaan, zoodat zij zich slechts noode kromden onder het juk der overwinnaars, en herhaalde opstanden aldaar met kracht van wapenen moesten worden onderdrukt. Vooral de uitvoering der wet van 28 September 1798, volgens welke 200.000 conscrits ter beschikking van het *Directoire* waren gesteld, stuitte er op hevigen tegenstand. De voor den dienst aangewezenen verzetten zich openlijk of weken bij troepen uit, ook naar onze Republiek, waar zij evenwel evenzeer aan achtervolging ten doel stonden. Meermalen waren Fransche troepen uit ons land tijdelijk naar de »*Départemens réunis*,” zooals die gewesten toen genoemd werden, verplaatst om er orde en rust te helpen handhaven. Toen de eerste afdeeling der Engelschen op onze kust landde, waren van de 3de Fransche divisie, die het Departement van *Schelde en Maas* bezette, nog in *België* gedetacheerd 5 compagnieën van het 2de bataljon van de 48ste $\frac{1}{2}$ brigade, het 1ste bataljon van de 49ste $\frac{1}{2}$ brigade en de helft van de 4de compagnie van het 4de regiment rijdende artillerie, te zamen 1117 man.

De oostelijke grens (1), te beginnen in het noorden, werd gevormd door het vorstendom *Oost-Friesland*, het bisdom *Munster*, het graafschap *Bentheim*, het hertogdom *Kleef* en Pruisisch *Gelder* ten oosten van de Maas. *Oost-Friesland* lag grootendeels aan de overzijde van den Dollard en grensde voor een klein gedeelte rechtstreeks aan *Groningen* tot ongeveer ter hoogte van *Winschoten*. Sinds 1744 behoorde het aan den Koning van *Pruisen*. *Munster* strekte zich zuidwaarts van *Oost-Friesland* langs onze grens uit tot ongeveer de nog in *Pruisen* vooruitspringende punt ten zuiden van *Gendringen* in *Gelderland*. Van daar scheidde een grenslijn, nagenoeg evenwijdig loopende aan *Rijn* en *Lippe*, het bisdom van *Kleef*. Het behoorde aan den aartsbisschop van *Keulen*, die tevens bisschop van *Munster* was, en werd door een stadhouder bestuurd. Geheel door *Munster* en ons land ingesloten van ongeveer ter hoogte van *Coevorden* tot ter hoogte van *Enschede* lag het graafschap *Bentheim*, dat sinds 1753 aan *Hannover* verpand was. *Kleef* en Pruisisch *Gelder* behoorden weder aan *Pruisen*, dat in ons land eene enclave in bezit had, waarin *Zevenaar* en *Huissen* gelegen waren. Het gedeelte dier landen, gelegen aan den linker *Rijnoever*, was door de Franschen bezet.

Sinds den vrede van *Bazel* in 1795 was *Pruisen* neutraal gebleven. Daarbij had *Frankrijk* de verplichting aanvaard, om een gedeelte van *Duitschland* tot een bepaalde demarcatie-lijn als onzijdig grondgebied te beschouwen, onder voorwaarde, dat de daarbinnen liggende staten hunne contingenten uit het rijksleger terugriepen en zich strikt neutraal hielden.

Met uitzondering van *Saksen* hadden zich toen *Middel- en Noord-Duitschland*,

(1) Zie hiervoor, evenals voor de verdeling der Bataafsche Republiek in departementen, de zevende kaart van den *Historische Atlas van Noord-Nederland*, door Mr. G. MEES AZ.

spoedig ook *Hannover*, aan den oorlog onttrokken. GEORGE III voerde dus als Koning van *Engeland* oorlog tegen *Frankrijk* en hield zich als keurvorst van *Hannover* onzijdig. De demarcatie-lijn nader bij tractaat van 5 Augustus 1796 tusschen *Frankrijk* en *Pruisen* vastgesteld, begon bij het hertogdom *Holstein*, waar dit aan de Noordzee grensde, strekte zich langs de oevers van die zee uit over de mondingen van de Elbe, den Wezer en de Eems, en omvatte ook de eilanden, die daar gelegen waren tot *Borcum*. Van daar volgde zij de grenzen van *Holland* tot *Anholt* (aan den Ouden IJsel) en ging voorbij 's *Heerenberg*, om de Pruisische bezittingen bij *Zevenaar* heen tot *Bahr* aan den IJsel (bij *Lathum*); dan liep zij langs die rivier tot aan haar bovenmond aan den Rijn; volgde dien opwaarts langs *Wesel* tot aan de samenvloeiing met den Roer; verlangde zich langs dezen tot aan zijn bron, en *Medenbach* links latende liggen, liep zij verder langs en tot aan den oorsprong van de Fulda. Tot eerbiediging der neutraliteit van de binnen die grenzen gelegen staten had *Pruisen* zich verbonden de demarcatie-lijn niet te doen overschrijden. Nog in 1795 had zich binnen die lijn te *Osnabrück*, op *Hannoversch* grondgebied, ingevolge eene oproeping van WILLEM V een aantal Hollandsche officieren en uitgewekenen vereenigd tot het zoogenaamde „rassemblement,” hetwelk evenwel op bevel van den koning van *Pruisen* had moeten uiteengaan en sinds dien tijd geheel was verlopen.

Toen had dus FREDERIK WILLEM II, de schoonbroeder van den Stadhouder, de hoop teleurgesteld van de Oranjegezinden, die van *Pruisen* hulp verwachtten, evenals in 1787. Zijn opvolger FREDERIK WILLEM III, die den 16den November 1797 den troon beklommen had, volgde dezelfde staatkunde. Wel had het vóór het uitbreken van den tweeden coalitie-oorlog en nog gedurende dien krijg den Pruisischen Koning niet aan aanzoek ontbroken, om zich bij de Verbondenen aan te sluiten; wel scheen in het begin van 1799 zijn meest invloedrijke minister, Graaf HAUGWITZ, die bij de regeering zijns vaders de neutraliteitspolitiek had voorgestaan, tot een meer offensief optreden overgehaald; doch FREDERIK WILLEM wilde van zijn eenmaal ingenomen standpunt niet afwijken (1).

Hoe men hier te lande over de Pruisische staatkunde dacht, leert het verslag van het U. B. aan het V. L. van 28 Maart 1799, over den binnen- en buitenlandschen toestand (2):

Het is tevergeefs, dat eene overwonnen partij zich met de herstelling van het stadhouderschap door Pruisische bajonetten vleit. Het belang van den Koning van *Pruisen* doet de vreesachtige staatkunde van zijn kabinet bestendig eene noodzakelijke neutraliteit in acht nemen. Door de nauwste banden aan de Fransche Republiek verbonden, heeft het Pruisische Ministerie nooit eenig gehoor willen geven aan de vleiende aansoeken van deelgenoot-

(1) HEINRICH VON SYBEL, *Geschichte der Revolutionszeit*, V, bladz. 261—266.

(2) Secreete notulen van het U. B. 28 Maart A. A.

schap aan eene nieuwe coalitie. De Prins REPNIN (1) is onverrichter zake uit *Berlijn* vertrokken, en men meent reden te hebben om hetzelfde succes aan de ambassade van den heer GRENVILLE (2) te voorspellen. Daar het belang de beste politieke waarborg is, meenen wij volkomen gerust te zijn over de neutraliteit en de pacifieke intentiën van zijne Pruisische Majesteit. Wel verre dat dezelve zich van *Frankrijk* zouden verwijderen, doen vele omstandigheden aan eene nauwe vereeniging met de groote Republiek gelooven. Wij vinden dus totnogtoe geene redenen om te twijfelen aan de herhaalde betuigingen door den Heer HAUGWITZ aan onzen chargé d'affaires te *Berlijn* gedaan, dat de Koning altijd beziel is met eene oprechte vriendschap tegen deze Republiek, en een wezenlijk aandeel neemt aan deszelfs geluk, voorspoed en independentie.

Algemeen was het hier uitgesproken vertrouwen op de Pruisische politiek evenwel niet. Zoo schrijft SCHIMMELPENNINCK uit Parijs aan den Agent van Buitenlandsche Betrekkingen VAN DER GOES onder dagteekening van 3 Juni 1799 o. a. (3):

Het is niet te ontkennen, burger Agent! dat het tegenwoordig tijdstip zeer critiek is. Men ziet ten allerduidelijkste, dat de gecoaliseerde Mogendheden op dit moment al hare krachten doen werken. Men ziet almede het meer dan weifelend gedrag van eenige Noordsche en Duitsche vorsten, vooral van *Zweden* en *Beieren*. Men ziet den aanleg van militaire operatiën van den kant van *Pruisen*, waaraan geene duidelijke gunstige explicatie te geven is. Daarenboven is en blijft het bij mij bijkans zeker, dat de zwaartekracht der omstandigheden *Pruisen* zal noodzaken om, al ware het tegen zijne verkiezing, aan de een of andere zijde deel aan den oorlog te nemen; en ik durve mij nauwlijks beloven, dat een koning, zich in de alternative gebracht ziende, van óf met zijne medemonarchen óf met een democratisch Gouvernement te moeten coaliseeren, immer het laatste gedeelte dezer alternative zoude durven kiezen. Hier blijft men bij aanhoudendheid aan mij de meest geruststellende verzekering omtrent de Pruisische dispositie geven. De Minister SANDOZ ROLLIN informeert mij zulks dag bij dag. Indien hij daarvan niet voor zichzelf overtuigd was, zou zijne bekende denkwijze hem alle pourparlers daarover met mij doen vermijden. Ik ben dus wel genoegzaam zeker, dat hij mij daaromtrent niets anders mededeelt, dan hetgene hij gelooft wezenlijk het geval te zijn; maar ik ben minder zeker, gelijk ik de eer heb gehad, U in een mijner vorigen te doen opmerken, dat deze Minister het geheim van zijn Gouvernement bezit.

Hiermede hoop ik den staatkundigen toestand van onze Republiek in 1799 voldoende te hebben geteekend.

(Wordt vervolgd.)

(1) Buitengewoon Russisch gezant.

(2) Buitengewoon Engelsch gezant.

(3) Relatieven tot de secreete notulen van het U. B. 8 Juni 1799 Q.

DE NIEUWE LEGERWET.

(Vervolg van N°. 1, bladz. 26.)

III.

Een niet minder belangrijk gedeelte van het Wetsvoorstel is dat, waarin de geheele of gedeeltelijke vrijstelling, uitsluiting, ontheffing en vervanging van den werkelijken dienst zijn opgenomen. Dit gedeelte is te meer der bespreking waard, aangezien de Regeering het beginsel van den algemeenen dienstplicht tot grondslag van haar stelsel van legervorming aangenomen heeft en diensgevolge alle personen, die den dienstplichtigen leeftijd hebben bereikt, voor zoover zij niet voor elken dienst ongeschikt geoordeeld of daarvan uitgesloten worden, op een of andere wijze aan de landsverdediging moeten deelnemen. In verband daarmede worden de tot den dienst verplichten jaarlijks over de navolgende categorieën verdeeld:

- 1°. tot volledige oefening bij het leger en de actieve zeemacht;
- 2°. tot onvolledige oefening bij de depottroepen van de infanterie en de vestingartillerie;
- 3°. bij de aanvullingsreserve, of
- 4°. tot het verrichten van bijzondere diensten zonder wapenen.

Voor de sub 1°. en 2°. genoemde categorieën en, voor zooveel er van het jaarlijksch contingent, na aftrek van de geheel of gedeeltelijk onthevenen, nog tot den dienst aangewezenen overblijven, ook voor die sub 3°. vermeld, geschiedt de aanwijzing door loting. De sub 4°. genoemden daarentegen worden *uitsluitend* en de sub 3°. vermelden (behoudens de zoeven aangestipten) *meereendeels* verkregen uit hen, die op grond van de navolgende redenen anders aan den druk van den werkelijken dienst op de een of andere wijze, geheel of ten deele zouden ontkomen.

AARD.	REDENEN tot geheele of gedeeltelijke vrijstelling, uitsluiting, ontheffing, vervanging of uitstel van werkelijken dienst.	VERPLICHTINGEN, die ter vervanging daarvan op de betrokken dienstplichtingen rusten.
I. Vrijstelling telkens voor één jaar.	1 ^o . Hij, die vóór het jaar, waarin hij het 21ste levensjaar volbrengt, kleiner is dan 1,57 M., doch een lengte heeft van 1,55 M. of daarboven (Art. 44, sub 1 ^o ; vergelijk ook Art. 45 en 46 sub 1 ^o).	Zoolang de vrijstelling genoten wordt, gehouden tot het vervullen van diensten zonder wapenen.

2°. Hij, die door ziekelijke gesteldheid of gebreken, waarvan genezing waarschijnlijk wordt geacht en die niet van lichten en spoedig voorbijgaanden aard zijn, voor den krijgsdienst ongeschikt wordt geacht (Art. 44, sub 2°).

3°. De eenige zoon, die geen halven broeder of halve broeders bezit, indien de beide ouders *niet* overleden zijn (Art. 44, sub 3°).

4°. De kostwinner voor één of beide grootouders en ouders, of voor ouderlooze broeders of zusters (Art. 44, sub 4°, 5° en 6°).

Deze vrijstelling wordt slechts aan *één* zoon, kleinzoon of broeder toegekend, ten ware hij, wien vroeger zoodanige vrijstelling was verleend, intusschen overleden mocht zijn, geen loonarbeid meer verrichten kan, of zich nog voor langer dan één jaar in verzekerde bewaring bevindt.

5°. De weduwnaar of de van echt of van tafel en bed gescheiden, niet hertrouwde echtgenoot, die één of meer eigen wettige kinderen te zijnen laste heeft, mits deze niet in een gesticht of inrichting van weldadigheid worden opgevoed (Art. 44, sub 7°).

6°. De gehuwde, die drie of meer eigen wettige kinderen te verzorgen heeft (Art. 44, sub 8°).

De vrijstelling, sub 2°.—6°. vermeld, wordt ook bij het voortduren der reden van vrijstelling niet meer dan *tweemaal* verleend en gaat ten derde male in een definitieve voor vredestand over.

De hier verleende vrijstelling is *tijdelijk* om, bij veranderden toestand, den tijdelijk vrijgestelde alsnog tot dienst te kunnen verplichten en op die wijze de billijkheid jegens derden te betrachten.

Daar het echter evenzeer onbillijk zou zijn den tijdelijk vrijgestelde bij het vervallen der vrijstelling geen deel te doen nemen aan de loting (zie hierboven), of hem te verplichten op lateren leeftijd nog den geheelen dienstdienst te volbrengen, gaat de tijdelijke vrijstelling na twee jaar in een definitieve over, neemt hij, wiens vrijstelling niet vernieuwd wordt, aan de loting deel en wordt de tijd, gedurende welken hem tijdelijke vrijstelling verleend werd, in mindering van den verplichten dienstdienst gebracht.

7°. Hij, die van Rijkswegen hetzij voor den militair geneeskundigen of pharmaceutischen dienst, hetzij tot militair paardenarts wordt opgeleid (Art. 44, sub 9°).

8°. De studenten in de godgeleerdheid, die aan een binnen het Rijk gevestigde erkende inrichting van onderwijs tot geestelijken of bedienaren van den godsdienst worden opgeleid (Art. 44, sub 10°).

9°. De Rooms-katholieke ordebroeders, die tot een binnen het Rijk gevestigde kloosterinrichting behooren (Art. 44, sub 11°).

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Zijn gedurende den tijd, dat de vrijstelling is verleend, tot geen enkelen dienst verplicht, omdat de Regeering dit strijdig acht met den aard hunner roeping en werkzaamheid.

Idem.

	<p>Aan hen, die tot de sub 7°.—9°. vermelde categorieën behooren, wordt tot het 27ste levensjaar telkens voor één jaar vrijstelling verleend. Na dien leeftijd worden de sub 7°. en 8°. genoemden, wanneer zij nog onder <i>dezelfde</i> omstandigheden verkeerden, niet meer, de sub 9°. vermelden daarentegen voor altijd vrijgesteld (Zie III, 4°).</p> <p>De leeftijd van 27 jaar is genomen om zeker te zijn, dat zij, aan wie dan geen verdere vrijstelling verleend wordt, nog voldoende geoefend kunnen worden, alvorens tot de landweer over te gaan, hetgeen — zooals bekend — in het 28ste levensjaar geschiedt.</p> <p>10°. Hij, wiens broeder als dienstplichtige of als vrijwilliger — in het laatste geval in een lageren rang dan dien van officier — bij het leger, de actieve zeemacht of het krijgsvolk in de koloniën <i>dient</i>.</p> <p>Deze vrijstelling wordt zóó verleend, dat van een even aantal broeders de helft en van een oneven aantal de kleinere helft dienen moet.</p> <p>Welke broederdienst <i>wel</i> en welke geen recht op deze vrijstelling geeft, wordt in Art. 52 der Wet bepaald.</p>	<p>Zoolang de vrijstelling genomen wordt, gehouden tot het vervullen van diensten zonder wapenen.</p>
<p>II. Vrijstelling voor tijd van vrede.</p>	<p>1°. Hij, die in het jaar, waarin hij het 21ste levensjaar volbrengt, of later, kleiner is dan 1,57 M. (Art. 45, sub 1°).</p> <p>2°. Hij, die door ziekelijke gesteldheid of gebreken, waarvan genezing niet waarschijnlijk wordt geacht, voor den krijgsdienst ongeschikt wordt geoordeeld (Art. 45, sub 2°).</p> <p>3°. Hij, die eenige zoon is en geen halven broeder of halve broeders heeft, <i>indien</i> de beide ouders overleden zijn (Art. 45, sub 3°).</p> <p>4°. Hij, die verkeert in een der gevallen onder I, 3°, 5°. en 6°. vermeld, als te zijnen aanzien voor de derde maal uitspraak moet worden gedaan en de vrijstelling de beide vorige keeren om dezelfde reden werd verleend (Art. 45, sub 3°).</p> <p>5°. Hij, die verkeert in een der gevallen onder I, 2°. en 4°. genoemd, als te zijnen aanzien voor de derde maal uitspraak moet worden gedaan, onverschillig om welke reden hem de vorige maal vrijstelling werd verleend (Art. 45, sub 4°).</p> <p>6°. Hij, die voor den dienstplicht ingeschreven, boven den leeftijd van achttien jaren, twee jaren of langer bij de actieve zeemacht, het leger of bij het krijgsvolk in de koloniën als vrijwilliger gediend heeft (Art. 45, sub 5°).</p>	<p>Zoolang de vrijstelling duurt, gehouden tot het verrichten van diensten zonder wapenen.</p> <p>Idem.</p> <p>Worden ingelijfd bij de aanvullingsreserve.</p> <p>Idem.</p> <p>I, 2°. gehouden tot dienst zonder wapenen; I, 4°. ingelijfd bij de aanvullingsreserve.</p> <p>Wordt ingelijfd:</p> <p>a. bij de <i>zeeweer</i>, zoo hij afkomstig is van de zeemacht en de vrijstelling vóór of in het 30ste jaar verleend wordt.</p> <p>Na dien leeftijd wordt van dezen geen dienst meer gevorderd.</p> <p>b. bij de <i>depottroepen</i>, zoo hij bij het leger of in de</p>

		<p>koloniën gediend heeft en de vrijstelling vóór of in het 27ste jaar verleend wordt.</p> <p>c. bij de <i>landweer</i>, zoo in het voorafgaande geval de vrijstelling <i>in of na</i> het 28ste levensjaar verleend wordt.</p> <p>Ingelijfd bij de aanvullingsreserve.</p>
	<p>7°. Hij, die in het geval bedoeld bij I, 10°. verkeert, als te zijnen aanzien voor de derde maal uitspraak moet worden gedaan en dezelfde reden van vrijstelling bestaat, alsmede hij wiens broeder onder de daar bedoelde omstandigheden <i>gediend heeft</i> (Art. 48.).</p>	
III. Vrijstelling voor altijd.	<p>1°. Hij, die kleiner is dan 1,55 M. (Art. 46, sub 1°.).</p> <p>2°. Hij, die wegens ongeneeslijke ziekten of gebreken tot elken uit deze Wet voortvloeienden dienst ongeschikt geoordeeld wordt (Art. 46, sub 2°.).</p> <p>3°. De geestelijke en de bedienaar van den godsdienst (Art. 46, sub 4°.).</p> <p>4°. De Roomsch-katholieke ordebroeder, boven vermeld, voor zoover hij in het jaar, waarin de vrijstelling wordt gevraagd, het 27ste of een ouder levensjaar volbrengt (Art. 46, sub 5°.).</p> <p>5°. Hij, die in het geval bedoeld bij I, 7°. verkeert, zoo hij vóór het ophouden der vrijstelling tot officier van gezondheid, militair apotheker of paardenarts benoemd en als zoodanig nog in dienst is (Art. 46, sub 3°.).</p> <p>6°. Hij, die door <i>verzuim of vergissing</i>, buiten zijn schuld, eerst in het jaar, waarin hij het 32ste levensjaar volbrengt, tot dienst verplicht zou worden (Art. 46, sub 6°, 7° en 8°.).</p> <p>7°. Hij, die door <i>verzuim of vervalsching</i> van stukken (desbewust) geen dienst verricht heeft en dientengevolge eerst, nadat hij het 40ste levensjaar volbracht heeft, tot dienst geroepen zou worden (Art. 46, sub 9°, 10° en 12°.).</p> <p>8°. Hij, die voorloopig uitgesloten is en omtrent wien eerst uitspraak gedaan wordt, nadat hij het 40ste levensjaar volbracht heeft (Art. 46, sub 11°.).</p>	<p>Geheel vrij, zelfs van landstormplicht.</p> <p>Idem.</p> <p>Idem.</p> <p>Idem.</p> <p>Wordt slechts tot dienst in deze qualiteit verplicht.</p> <p>Geheel vrij, zelfs van landstormplicht.</p> <p>Idem.</p> <p>Idem.</p>
IV. Uitgesloten voor altijd.	<p>1°. Hij, die tot een der in de Wet genoemde (of daarmee gelijkstaande) straffen veroordeeld is door een binnen- (of buiten-) landsch rechter (Art. 66, sub 1°, 2° en 4°.).</p> <p>Kwijtschelding, vermindering of verandering der uitgesproken straf in een andere, tengevolge van gratie, heeft geen invloed op de toepasselijkheid van dit artikel.</p>	<p>Onwaardig te dienen, ook bij den landstorm.</p>

Ofschoon dus deze wetsvoordracht het stelsel van persoonlijke dienstvervulling huldigt en in zooverre aansluit aan de voorstellen der Staatscommissie, laat de Regeering ruiling tusschen broeders toe.

IX.
Uitstel van eerste oefening of van eerste verblijf onder de wapenen voor één jaar in tijd van vrede.

1°. Aan afgeleverde manschappen, bij de actieve zeemacht of bij het leger ingelijfd, op daartoe met opgaaf van redenen gedaan verzoek, in welk geval het ten hoogste tweemaal, telkens met één jaar, kan worden verlengd (Art. 175).

Dit uitstel wordt niet verleend of verlengd in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, evenmin in of na het jaar, waarin hij, die bij de actieve zeemacht is ingedeeld, het 25ste en hij, die bij het leger is ingelijfd, het 27ste levensjaar volbrengt. Deze laatste beperking is gemaakt om te voorkomen, dat een dienstplichtige zich door het verkrijgen van uitstel aan den werkelijken dienst zou kunnen onttrekken.

Wanneer het evenwel bliken mocht, dat het in werkelijken dienst stellen van personen, aan wien in het belang van de onafgebroken voortzetting hunner studiën reeds voor de derde maal uitstel is verleend, gevaar zou doen ontstaan dat hun buitengewone wetenschappelijke aanleg of hun meer dan gewone kunstzin te loor zou kunnen gaan, dan zal in het algemeen maatschappelijk belang, op daartoe door belanghebbende aan den Koning gerichte aanvraag, *onthefing* voor den geheelen duur van den diensttijd kunnen worden verleend (Zie toelichting Art. 174).

De Regeering voorziet zelfs, dat van deze bevoegdheid in de toekomst ruimer gebruik zal worden gemaakt dan van de vergunning, welke § 127 der thans vigeerende militiewet toestaat, eensdeels als gevolg van den langeren duur van den diensttijd (?), anderdeels uithoofde van de mogelijkheid, dat de dienstplicht op lateren leeftijd ontstaat dan nu volgens de militiewet denkbaar is.

2°. Aan afgeleverde manschappen bij het leger ingelijfd, die voor hunne aflevering het bewijs hebben overgelegd, dat zij aan de Polytechnische school opgeleid worden voor civiel-, werktuigkundig- of bouwkundig ingenieur of voor technoloog.

Dit uitstel kan ten hoogste viermaal telkens met één jaar worden verlengd (Art. 176).

3°. Aan hem, die voor zijn inlijving en voordat hem het diploma van arts, apotheker of veearts is uitgereikt, zich verbonden heeft om, te rekenen van den dag waarop hem dat diploma is uitgereikt tot den 1sten Juli van het jaar waarin hij het 36ste levensjaar volbrengt, als reserve-officier van gezondheid bij de landmacht, of tot den 1sten Juli van het jaar, waarin hij het 38ste

Vervullen hun dienst later. Het uitstel houdt op in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, in welk geval deze dienstplichtigen bij de depottroepen worden ingelijfd.

Idem.

Is na zijn benoeming verplicht hoogstens 3 maanden dienst te doen bij het leger tot het waarnemen van de functiën aan zijn betrekking verbonden en wordt daarna beschouwd als met groot verlof huiswaarts te zijn gezonden.

levensjaar volbrengt, als reserve-militair-apotheker bij de landmacht of als reserve-paardenarts ter beschikking des Konings te blijven, kan na zijn inlijving, tot voortzetting van zijne studiën, uitstel van eerste verblijf onder de wapenen worden verleend voor den tijd van één jaar. Dit uitstel kan ten hoogste zesmaal, telkens met één jaar worden verlengd en wordt niet verleend of verlengd in of na het jaar, waarin hij, door wien het wordt gevraagd, het 27ste levensjaar volbrengt. Personen, die voor den dienst aangewezen worden en het bovenbedoelde diploma reeds bezitten, kunnen een dergelijke verbintenis als de hiervoren opgegevene aangaan.

Indien personen, die deze verbintenis hebben aangegaan en door den Koning benoemd zijn, als zoodanig worden ontslagen *vóór* of *in* het jaar, waarin zij het 27ste levensjaar volbrengen, dan worden zij in werkelijken dienst geroepen en gehouden:

a. gedurende 3 maanden, zoo zij bij de loting voor de depottroepen van de infanterie of de vesting-artillerie waren aangewezen;

b. gedurende één jaar, doch niet langer dan tot 1 Juli van het jaar, waarin zij het 28ste levensjaar volbrengen, zoo zij *niet* voor die depottroepen bestemd waren.

Geschiedt het ontslag *na* het jaar, waarin het 27ste levensjaar volbracht, doch *vóór* 1 Juli van dat, waarin het 33ste voltooid wordt, dan worden zij bij de aanvullingsreserve geplaatst.

Bij ontslag *vóór* 1 Juli van het jaar, waarin het 33ste jaar voltooid wordt, als gevolg van lichamelijke ongeschiktheid voor den krijgsveld, worden zij tot den dienst zonder wapenen aangewezen (Art. 177—180).

Bij buitengewone oproeping van de dienstplichtigen krachtens Art. 185 der Grondwet *vóór* het diploma aan hem is uitgereikt, wordt te zijnen aanzien gehandeld als met de onder dit hoofdstuk sub 1°. genoemden.

Bovendien wordt door den Koning bepaald, welke categorieën van ingelijfden, die in het genot van groot verlof zijn en tot het leger of de actieve zeemacht behooren, in tijd van vrede de herhalingsoefeningen of het onderzoek door den districtscommissaris niet behoeven bij te wonen en in geval van oorlog, enz., (ook handhaving van openbare rust en orde) voorloopig of definitief van de opkomst in werkelijken dienst vrijgesteld zijn (Art. 199).

Voor zoover de eerst- en laatstgenoemde vrijstelling betreft, komen in aanmerking: de hoofden van departementen van algemeen bestuur, de leden van de Staten-Generaal, de Commissarissen des Konings in- en de leden van Gedeputeerde Staten van de provinciën, alsmede de burgemeesters, terwijl zij, die bij den actieven dienst der spoorwegen, bij de Rijks-maritieme of bij de onder het departement van oorlog behorende inrichtingen bepaalde bedieningen bekleeden, evenals de loodsen, hulploodsen en loodskweekelingen in tijd van oorlog van opkomst onder de wapenen kunnen worden vrijgesteld.

Naar aanleiding der hierboven opgegeven vrijstellingen, enz., merken wij het volgende op :

In algemeenem zin berusten de regelingen, in het Regeeringsontwerp vervat, op billijker grondslagen dan die door de Staatscommissie voorgesteld werden, welke laatste meer strekten ter bevrediging van de wenschen der bezittende dan van de niet-bezittende klasse. Inzonderheid moet de door de Regeering voorgestelde vrijstelling van den eenigen kostwinner voor nooddruffige gezinnen met dankbaarheid worden aanvaard, vooral omdat zij, wilde men de billijkheid huldigen, in *het stelsel der Regeering* niet gemist mocht worden. Wanneer toch een stelsel van recruetering ontworpen wordt, kan daarbij tweërlei standpunt ingenomen worden: of men kan, binnen de grenzen van het financieel mogelijke, uitsluitend het oor leenen aan de eischen der landverdediging, of men kan trachten een vergelijk tusschen deze en de maatschappelijke eischen te treffen, zonder nochtans de eerste aan de laatste op te offeren.

Den eerstbedoelden weg heeft men bijv. in Zwitserland ingeslagen, waar behalve zij, die voor het doel van den oorlog geheel ongeschikt zijn, alleen die personen vrijgesteld worden, die een betrekking bekleeden, welke vervulling ook in oorlogstijd, hetzij in het belang van den Staat, hetzij in dat der verdediging noodzakelijk voorkomt. Doch zelfs daar, waar men eenerzijds zóóver ging, heeft men anderzijds met de eischen, door het maatschappelijk belang gesteld, rekening moeten houden, eensdeels door het instellen van een zeer korten oefeningstijd, anderdeels door aan het burgerlijk bestuur de verplichting op te leggen in het onderhoud te voorzien van die gezinnen, welke tengevolge van het oproepen van den kostwinner in nooddrufft verkeerden.

Bij de tweede wijze — door de Regeering in haar ontwerp gevolgd — tracht men door het verleenen van geheele of gedeeltelijke vrijstellingen of ontheffingen zooveel mogelijk aan de maatschappelijke belangen genoegdoening te geven zonder de eischen der verdediging uit het oog te verliezen. En waar daarbij jaarlijks aan zoovele belangen wordt tegemoet gekomen, moet o. i. de kostwinner in de eerste plaats voor een gunstige beschikking in aanmerking worden gebracht.

Toch komen ook in de thans voorgestelde regeling nog bepalingen voor, die voor ernstige bestrijding vatbaar zijn.

Zoo in de eerste plaats de vrijstelling van den eenigen zoon.

Wat de Regeering in de toelichting op het derde punt van Artikel 44 ter verdediging daarvan ook moge aanvoeren, Zij heeft ons niet overtuigd. Het minst zeker wel met de redeneering »dat de omstandigheid dat deze vrijstelling reeds in vorige wetten op de militie bestaan en dus als het ware burgerrecht bij ons te lande verkregen heeft en in de zeden van het volk is ingeweven, op zichzelf beschouwd reeds voldoende het behoud der instelling rechtvaardigt, indien voor hare opheffing geen overwegende redenen kunnen worden aangevoerd, welke vroeger niet bestonden.»

Wij vreezen, dat niet vele beoefenaars van het staatsrecht de hier door de Regeering uitgesproken stelling zullen willen onderschrijven en wij betwijfelen zelfs of Zij zelve geneigd zou zijn een dergelijk sustenu *ernstig* te verdedigen.

Volgens de vorenstaande regelen toch zou een misbruik — en tot deze categorie behoort de quaestie, welke ons hier bezig houdt — door een of andere oorzaak in een Wet opgenomen, nooit of te nimmer meer daaruit te verwijderen zijn, tenzij men mocht kunnen aantoonen »dat *overwegende bezwaren, die vroeger niet bestonden, thans daartegen konden worden aangevoerd.*»

Nog minder houdbaar wordt intusschen het door de Regeering ingenomen standpunt, indien het bovendien mocht blijken, dat thans zulke, vroeger niet bestaande bezwaren tegen het vrijstellen der eenige zoons geopperd konden worden. En dat is minder onmogelijk dan Zij schijnt te denken. Allereerst kunnen er vroeger, toen ons land zooveel minder bevolkt was, juist met het oog daarop, redenen bestaan hebben om ter wille van het in stand houden der geslachten eenige zoons niet tot krijgsdienst te verplichten, evenals men in vroeger jaren — wij vinden daarvan nog een overblijfsel in ons belastingstelsel — verschillende, veelal indirecte premiën op het bezit van *meerdere* kinderen stelde.

Verder verliese de Regeering niet uit het oog, dat er een groot verschil bestaat tusschen de dienstplichtigen van toenmaals en die, welke de Ontwerp-Wet bedoelt. Toen ter tijde dacht de wetgever zich allereerst een toereikende landmacht, aangeworven uit vrijwilligers (oud-Artikel 178) en bestond daarnaast een nationale militie, die mede zooveel mogelijk uit vrijwilligers was samengesteld (oud-Art. 180); eerst wanneer gebrek aan een genoegzaam aantal vrijwilligers ontstond, zou de militie door loting worden voltallig gemaakt (oud-Art. 181). Thans zijn de vrijwilligdienenden *bijzaak*, zij komen in de organisatie slechts voor tot een bepaald noodzakelijk aantal en worden in beginsel slechts voor nevendoeleinden in dienst genomen. Het hoofdbestanddeel in de thans ontworpen organisatie, en ook volgens den geest der Wet, vormen echter de dienstplichtigen. Zou er dan, al mocht men vroeger vrijkwistig zijn geweest in het toekennen van vrijstellingen, thans geen reden zijn om uiterst spaarzaam daarmee te wezen? Zou men thans niet dubbel nauwgezet moeten wikken en wegen, alvorens men een nieuwe categorie van vrijgestelden in de Wet opnam? En zouden dat dan niet van die soort redenen kunnen zijn, welker bestaan de Regeering niet schijnt te vermoeden? Haar betoog althans in denzelfden trant vervolgende, verklaart Zij daarna »redenen, als zooveen bedoeld werden, niet te hebben kunnen opsporen; integendeel het krachtigst argument om deze vrijstelling te bepleiten, meent te moeten zoeken in de meermalen ook van regeeringswege verkondigde meening, dat de wet, wanneer zij uitgaat van het beginsel, dat altijd uit een gezin slechts de kleinere helft der zonen tot den dienst wordt aangewezen, ontrouw zou worden aan dat beginsel, indien zij den eenigen zoon laat dienen».

Alsof deze vrijstelling rechtstreeks verband houdt met die, welke door broederdienst verkregen wordt; alsof geen billijker regeling voor de huisgezinnen met meerdere zonen te maken ware dan juist de door de Regeering uit vorige wetten overgenomene; alsof men uit die gezinnen ook steeds de kleinere helft behoeft en niet met een maximum tevreden kan zijn, dat den druk van den dienstplicht aldaar iets zou verlichten; alsof het voor het hoofd van het gezin geen verschil maakt of hij één dan wel meerdere zonen tot mannen van sta-vast in de practijk des levens, tot degelijke staatsburgers, tot ontwikkelde leden der maatschappij moet vormen; alsof het niet verregaand onrechtvaardig is deze gezinnen, waar de zorgen voor het levensonderhoud en de opvoeding zeker zwaarder drukken, *uitsluitend* voor het dragen van den dienstplicht te bestemmen.

Doet 't het gemoed niet pijnlijk aan, de Regeering te hooren verklaren »dat er een groote hardheid in gelegen is ouders van hun eenigen zoon te berooven (sic?), die in velerlei andere opzichten dan dat van kostwinner voor hen onmisbaar is of worden kan»?

Ligt het op den weg der Regeering — door het woord »berooven» te bezigen — voet te geven aan de ziekelijke voorstelling, die zoo vaak verkondigd werd, alsof hij, die in het leger zijn plicht vervult, voor de ouders verloren is?

Bestaat diezelfde hardheid niet evenzeer voor die ouders, wier oudste zoon dermate in leeftijd met den jongere of de jongeren verschilt, dat ook hij voor deze ouders om dezelfde redenen, welke de Regeering zich ten opzichte van den eenigen zoon gedacht heeft, onmisbaar zou kunnen worden geacht?

Wat geeft Haar bovendien aanleiding de grenzen der liefde van ouder tot kind omgekeerd evenredig te achten met het aantal dezer? Kinderen zullen door Haar toch wel niet op dezelfde lijn gesteld worden met kostbaarheden, waarvan het verlies door dengene minder gevoeld wordt, die er meerdere bezit.

»Bij de bestrijding der vrijstelling van eenige zoons», zoo gaat Zij voort, »heeft men het vaak doen voorkomen alsof men bij de toepassing der wet op den dienstplicht alleen te maken had met rijken en armen. Worden de kostwinners vrijgesteld, zoo redeneert men, dan zijn de behoeftigen geholpen en bestaat er verder geen overwegenden grond om den bemiddelden eenigen zoon vrij te stellen. De aldus gemaakte tegenstelling is verkeerd. Tusschen die twee rijen ligt de breede zoom van de burgerij en van den werkmansstand, van welker leden de eersten niet altijd rijk en de laatsten niet steeds arm zijn en voor welke beide categorieën het gemis van den eenigen zoon, al kan deze niet als kostwinner in den eigenlijken zin des woords worden beschouwd, toch voor het gezin soms onoverkomelijke bezwaren met zich brengt.»

»Men mag niet voorbijzien, dat tegenover een vrijstelling van een rijken eenigen zoon misschien honderd vrijstellingen staan van eenige zoons van

ouders, die, weinig bemiddeld, daarom nog niet onder de behoeftigen kunnen worden gerangschikt."

De redeneering is werkelijk niet onaardig gevonden, maar gaat gelukkig van een te onjuisten grondslag uit, dan dat zij velen zal kunnen overtuigen. De bewijsvoering toch, welke de Regeering den bestrijders van het door Haar gehuldigd beginsel in den mond legt, is nimmer door dezen gevolgd en het getuigt zoo min van een onpartijdige beoordeeling als van een geoorloofde zinsuitlegging als Zij de bedoelingen van den Hoogleeraar SPRUIJT in zijn afzonderlijke nota aan wijlen Z. M. den Koning — welke als bijlage aan het verslag der Staatscommissie tot voorbereiding van de wettelijke regeling van den dienstplicht is toegevoegd — miskent en zegt: »dat het ten deze door hem geleverd betoog hoofdzakelijk moet strekken om des te klemmender de vrijstelling van kostwinners te kunnen bepleiten".

Dit toch, is geenszins het geval. Overtuigend, d. w. z., op degelijke gronden, heeft hij aangetoond, dat de vrijstelling der eenige zoons *onrechtvaardig* en *willekeurig was en is*, en dit te meer als men nagaat, dat in de meer gegoede gezinnen het aantal kinderen kleiner is dan in die der minder gegoede, zoodat het grootste aantal der eenige zoons tot de bemiddelde klasse behoort (1). Dit laatste werd trouwens niet als argument bijgebracht, maar tot versterking van de zoeven uitgedrukte meening, die zelfs bij het bestaan der plaatsvervangende door elk onpartijdige werd aangekleefd.

Evenmin als de Regeering, en te recht, van de tegenstelling tusschen rijk en arm, zoo willen wij van den breeden zoom der burgerij en van den werkmansstand hooren gewagen, omdat niet de tegenstellingen maar alleen de overeenkomst, de gelijke omstandigheden, een gezonde vergelijking mogelijk maken. Zijn de levensverhoudingen dezelfde, dan begaat men een onbillijkheid door het gezin, waar slechts één zoon is, te ontheffen en dat, waar meerdere zonen zijn, te belasten.

Deze gevolgtrekking is zoo logisch, dat de Regeering er zelf het slachtoffer van geworden is bij de ontvouwing van de algemeene strekking van het Wetsontwerp. Terwijl Zij eenerzijds toch jaarlijks meer dan 5000 gezinnen van elken druk bevrijdt, stelt zij daar (Memorie van Toelichting bladz. 2) den eenigen juisten en alleen gerechtvaardigden grondregel, dat **„alle kringen der bevolking hunne leden en elk gezin zijn zonen beschikbaar moet stellen tot het vervullen van de taak, die op allen rust."**

Evenzeer meenen wij onze stem te moeten verheffen tegen de vrijstelling, welke verleend wordt aan weduwnaars met één of meer wettige kinderen en aan gehuwden, die drie of meer wettige kinderen te verzorgen hebben (I, sub 5°. en 6°).

(1) De bewering der Regeering (zie vorige bladz. o. a.), dat van de 5200 eenige zoons, die gemiddeld jaarlijks vrijgesteld worden, er slechts een vijftigtal tot de bemiddelde klasse zouden behooren, komt ons onwaarschijnlijk voor.

Behalve een verwijzing naar vroegere toestanden, met betrekking tot het eerste punt, geeft de Regeering geen omschrijving van de overwegingen, die haar tot deze o. i. zeer willekeurige vrijstellingen geleid hebben, zoodat wij omtrent hare motieven daarvoor geheel in het duister verkeeren. Moet men hierin eene opwekking zien tot vroegtijdig gesloten, aan kinderen rijk gezegende, financieel meermalen op zeer onvasten bodem staande huwelijken? Wij moeten het antwoord daarop schuldig blijven, maar welke ook de overwegingen mogen zijn, die bij de Regeering hebben voorgezeten, willekeurig is en *blijft* deze regeling. De weduwnaar met één kind, die daarvoor misschien bij een zijner familieleden verzorging vindt of zich deze door zijn bemiddelde positie zonder bezwaar verschaffen kan, wordt vrijgesteld, terwijl de gehuwde met één kind, die behalve het kind ook de moeder moet onderhouden en dus veelal niet gemist kan worden, van dit voorrecht verstoken is!

Of rekent de Regeering op den arbeid der gehuwde vrouw ter verzorging van het gezin? Dat ware, volgens de ervaringen op sociaal gebied opgedaan, van Hare zijde toch gewis niet te verdedigen!

Omtrent de geheele of gedeeltelijke ontheffingen (VI en VII) kunnen wij kort zijn, omdat de Regeering op den voorgrond stelt, dat zij slechts in »bijzondere» gevallen zullen worden toegepast. Of het in werkelijken dienst treden van de hier bedoelden werkelijk gevaar zou doen ontstaan, dat hun buitengewoon wetenschappelijke aanleg of hun meer dan gewone kunstzin te loor zou kunnen gaan, meenen wij intusschen te mogen betwijfelen.

Er zou o. i. veeleer reden bestaan om aan te nemen, dat dergelijke buitengewoon begaafde personen hunne meer dan gewone eigenschappen ook *ondanks* het vervullen hunner militaire verplichtingen zouden behouden.

IV.

Zooals wij in het Januari-nummer van dit tijdschrift reeds aangaven, worden de dienstplichtigen *voor eerste oefening* onder de wapenen gehouden:

bij de actieve zeemacht gedurende.	12 maanden;
» » onbereden korpsen van het leger.	12 » ;
» » bereden » » » »	18 » ;
» » depottroepen der infanterie en vestingartillerie (korte oefening)	3 » .

Wanneer door den Koning een kortere termijn voldoende geacht wordt, dan schenkt de Wet de bevoegdheid het verblijf voor eerste oefening te bekorten.

Daar bij de actieve zeemacht »de ervaring geleerd heeft, dat, zij 't met de uiterste krachtsinspanning, in dien tijd (8 à 10 maanden) dat doel (deugdelijke oefening) kan worden bereikt; getuige het oordeel van alle commandeerende officieren, die met zeemiliciens gewerkt hebben, over hunne geschiktheid op het tijdstip, waarop zij met groot verlot vertrokken», bestaat bij de Regeering het voornemen van dit voorbehoud gebruik te

maken en den eersten oefeningstijd der zeemiliciens in den regel op 8 à 10 maanden terug te brengen.

Bij de korpsen van het leger kan de eerste oefeningstijd verkort worden voor hen, die na hunne inlijving blijken aan zekere, door den Koning gestelde eischen te voldoen, daar de Wet de bevoegdheid schenkt die dienstplichtigen voor een gedeelte van den tijd, tot eerste verblijf onder de wapenen bestemd, met verlof huiswaarts te zenden.

Terwijl bij de marine geen *blijvend gedeelte* bestaat, kan bij de korpsen van de landmacht, voor zooveel zulks in het belang van de geoeffendheid der dienstplichtigen of in dat van den dienst gevorderd wordt, de duur van het eerste verblijf onder de wapenen *voor ten hoogste drie vierde* van het aantal jaarlijks tot volledige oefening ingelijfden *met niet meer dan vier maanden* worden verlengd.

Aangezien jaarlijks hoogstens 13.200 dienstplichtigen voor volledige oefening bij het leger mogen worden ingedeeld, kan het aantal van hen, die voor het blijvend gedeelte worden aangewezen, hoogstens 9900 bedragen.

In den regel zal dit getal echter kleiner zijn. De Regeering berekent op bladz. 11 der bijlage A van de Memorie van Toelichting zelf, dat om de organieke sterkte te bereiken, jaarlijks bij de verschillende wapenkorpsen zijn in te deelen: 12.182. Dit getal als grondslag aannemende, zouden dus hoogstens 9135 dienstplichtigen voor het blijvend gedeelte bestemd mogen worden.

Onder de tegenwoordige omstandigheden moeten, in verband met de eischen van den dienst, d. i. om naar behooren te kunnen voorzien in den gang van den gewonen dienst bij de korpsen en in de garnizoenen, ongeveer 6500 man voor het blijvend gedeelte worden aangewezen. In het belang van de geoeffendheid der dienstplichtigen kunnen dus bij de korpsen 2600 à 3400 man gedurende hoogstens vier maanden onder de wapenen gehouden worden.

Met de hierbedoelde korpsen heeft men in de eerste plaats op het oog de bereden korpsen en de pantserfortcompagnieën en verder diegenen, waarvoor een langere oefeningstijd dan één jaar onvermijdelijk noodig mocht blijken te zijn (volgens de Memorie van Toelichting, bladz. 23, vermoedelijk ook de hospitaalsoldaten). Het ligt in de bedoeling, dat de dienstplichtigen van de zoeven genoemde korpsen en onderdeelen in den regel *allen* voor het langere verblijf onder de wapenen worden aangewezen. Bij die korpsen, waar dus de bij de Wet voor eerste oefening gestelde termijn onvoldoende geacht wordt, maakt men van de bevoegdheid, om deze korpsen onder het blijvend gedeelte te rangschikken, gebruik om hen den noodig geoordeelden graad van geoeffendheid te doen verwerven. Zoo wordt dus voor de bereden korpsen en de pantserfortcompagnieën de eerste oefeningstijd *feitelijk 22, respectievelijk 16 maanden*.

Het aantal dienstplichtigen, dat jaarlijks hierbij ingedeeld wordt, bedraagt :

Cavalerie	310,
Veldartillerie	468,
Rijdende artillerie	48,
Trein	120,
Pantserfortcompagnieën	64,
Totaal	1010 dienstplichtigen.

Daar tot deze categorie, zooals wij hierboven zagen, 2600 à 3400 man kunnen behooren, bestaat dus de mogelijkheid om, wanneer de noodzakelijkheid daartoe blijkt, nog andere korpsen op deze wijze in de gelegenheid te stellen een verhoogden graad van bruikbaarheid te verkrijgen.

De samenstelling van de 2de categorie van het blijvend gedeelte, tot de sterkte zooals die voor den dienst bij de overige korpsen en onderdeelen wordt vereischt, geschiedt door daartoe volgens de Art. 166 en 167 aan te wijzen:

I. Hen, die bij de einduitspraak, welke te hunnen aanzien geschiedt, tot den dienst zijn aangewezen:

- 1°. of nadat hunne aangifte ter inschrijving verzuimd was (Art. 314);
- 2°. of nadat gebleken was, dat zij waren vrijgesteld op een valsch, vervalscht, onvolledig of met de waarheid strijdig stuk (Art. 324);
- 3°. of nadat zij voorloopig uitgesloten waren en niet binnen den bepaalden tijd voor den burgemeester zijn verschenen (Art. 331);

nadat de tijd voor hun eerste verblijf onder de wapenen verstreken is en bijaldien zij gedurende twee jaar onder de wapenen gehouden moeten worden.

II. Hen, die bij de einduitspraak, welke te hunnen aanzien geschiedt, tot den dienst zijn aangewezen, nadat door hen aan de oproeping ter aflevering en inlijving niet voldaan was, indien de tijd van hun eerste verblijf onder de wapenen verstreken is en zij gedurende vijf jaren onder de wapenen moeten gehouden worden.

III. Hen, die gedurende den tijd, voor eerste verblijf onder de wapenen bepaald, gestraft zijn wegens herhaalde dronkenschap, verkoopen van kleding of uitrusting, desertie in tijd van vrede of ander vergrijp tegen de krijgstucht, dat door den commandeerenden officier van het korps van genoegzaam ernstigen aard wordt geacht om den gestrafte langer in werkelijken dienst te behouden.

IV. Hen, die na het verstrijken van den duur, voor hun eerste verblijf bepaald, vrijwillig voor ten minste zes maanden onder de wapenen blijven of komen.

V. Kan op de hiervoren aangegeven wijzen het vereischte aantal niet verkregen worden, dan worden bij het blijvend gedeelte, volgens Art. 167, ingedeeld zij, die door het lot daartoe aangewezen worden uit de niet reeds tot het blijvend gedeelte bestemde manschappen, voor wie de tijd van eerste verblijf onder de wapenen anders verstreken zou zijn.

Ten aanzien van de herhalingsoefeningen bij de actieve zeemacht en het leger bepaald de Wet het volgende:

De bij de actieve zeemacht ingelijfden, die niet in werkelijken dienst zijn, komen (met uitzondering van de door den Koning daarvan vrijgestelde categorieën, Art. 199, of de dienstplichtigen, die in het belang van Staat, provincie of gemeente door den Minister van Oorlog zijn vrijgesteld, Art. 200) jaarlijks éénmaal samen om gedurende hoogstens 6 weken geoefend te worden, tenzij de Koning het raadzaam oordeelt dat samenkomen geheel of gedeeltelijk achterwege te laten (Art. 159).

Hetzelfde geldt voor de bij het leger ter volledige oefening ingelijfden, die den tijd, voor eerste verblijf onder de wapenen vastgesteld, hebben volbracht en niet in werkelijken dienst zijn (Art. 171).

De Regeering is overgegaan tot het instellen van herhalingsoefeningen voor de zeemiliciens, omdat »alle commandeerende officieren, die met deze personen gewerkt hebben, eenstemmig waren in de uitdrukking hunner vrees, dat die geschiktheid in verband met den korten tijd aan de oefeningen besteed, al zeer spoedig zou te loor gaan.... Allen drongen daarom mondeling en schriftelijk op het instellen eener herhalingsoefening aan.»

Het aantal, zoowel als de duur der herhalingsoefeningen zal echter in den regel geringer, respectievelijk korter zijn dan de Wet toestaat. Ten opzichte der zeemilitie wordt dienaangaande het volgende opgemerkt: »Nochtans is de Regeering van oordeel, dat voor de zeemacht met twee herhalingsoefeningen kan worden volstaan, in gewone omstandigheden in het derde en vijfde dienstjaar te houden: de eerste voor vier, de tweede voor drie weken. Alleen in bijzondere gevallen, zooals groote veranderingen in het materieel of in de bewapening daarvan, dan wel voor die dienstplichtigen der lichte, wier gebrek aan ijver of aan de noodige geschiktheid het eischt, ware die oefeningstijd op zes weken te brengen. Het behoeft geen betoog, dat de Regeering dien tijd niet langer zal stellen dan gevorderd wordt.»

Ten aanzien van de bij het leger ingelijfden strekke het volgende tot toelichting: »De herhalingsoefeningen worden in het algemeen en behoudens buitengewone gevallen (als verstrekking van nieuwe of gewijzigde wapenen en uitrustingsstukken) beperkt tot twee, te houden: in het derde en zesde dienstjaar voor de infanterie, de veld- en vestingartillerie, de pontonniers en de torpedisten; in het vierde en vijfde dienstjaar voor de rijdende artillerie; in het derde en vijfde dienstjaar voor de genietroepen; en voorts tot een voor de dienstplichtigen van de cavalerie, die bij den trein zijn overgegaan, en van de hospitaalsoldaten, voor deze laatste in het vierde dienstjaar; terwijl de dienstplichtigen van den trein in den regel niet voor herhalingsoefeningen zullen worden opgeroepen. Van deze regeling zal intusschen afgeweken worden, als het, bijv. tengevolge van het heerschen van eene besmettelijke ziekte, raadzaam geoordeeld wordt een lichte niet in het daarvoor vastgestelde, doch

in een volgend jaar op te roepen. Ten aanzien van den duur der oefeningen zal het, gelet op het deelnemen der op te roepen dienstplichtigen aan fort- of veldmanoeuvres, nu eens wenschelijk zijn het aantal oefeningsdagen te vermeerderen, terwijl het een ander jaar gevoegelijk met enkele dagen kan worden bekort. Voor de dienstplichtigen van de cavalerie, die bij den trein zijn overgeplaatst, wordt een tijdvak van ten hoogste 14 dagen voldoende geacht om hen te oefenen als stukrijder.”

De dienstplichtigen bij de zeeweer worden *niet* voor herhalingsoefeningen opgeroepen (Art. 216), die bij de landweer (behoudens de in de Art. 241 en 242 aangegeven uitzonderingen, overeenkomende met de op bladz. 101 bedoelde) in den regel niet meer dan éénmaal voor ten hoogste 14 dagen, tenzij zulks door den Koning niet noodig geoordeeld wordt (Art. 226).

Waarom de zeeweer tot geen herhalingsoefeningen verplicht is, wordt, als volgt, gemotiveerd: »Daargelaten dat het houden van dergelijke oefeningen tot bezwaren aanleiding zou geven met het oog op het beschikbare materieel, bestaat er voor de zeeweer niet dezelfde aanleiding toe als voor de landweer, daar zij niet, zooals deze, in organieke eenheden wordt ingedeeld”.

De landweerplichtigen kunnen volgens de bepalingen der Wet bovendien tot een buitengewone oefening worden opgeroepen, indien bijv. de invoering van een nieuw vuurwapen zulks gewenscht doet schijnen.

De aflevering ter inlijving van de voor de actieve zeemacht en voor het leger bestemde ingeschrevenen en van hen, die tot het waarnemen van den dienst van een broeder zijn toegelaten, geschiedt jaarlijks tusschen 1 en 15 Februari (Art. 144).

De dienstplichtigen, die tot volledige oefening bij het leger bestemd en bij de onbereden wapens ingedeeld zijn, worden onmiddellijk na hunne inlijving in dienst gesteld. Zij, die voor de actieve zeemacht, en zij, die voor de bereden wapens aangewezen zijn, worden tijdelijk met verlof huiswaarts gezonden, de eerste tot begin Maart, de laatste tot begin October (1). Dit geschiedt omdat het der Regeering in het belang der oefening dier dienstplichtigen wenschelijk voorkomt hunne opleiding *eerst dan* te doen aanvangen.

Het tijdstip van aflevering en inlijving moet echter voor allen hetzelfde zijn (tusschen 1 en 15 Februari), omdat de aanwezigheid van *al* de dienstplichtigen uit de gemeenten, die aan de beurt van aflevering zijn, noodzakelijk is om te kunnen beoordeelen, wie het meest geschikt zijn voor het

(1) Deze data worden in de toelichting van het artikel niet uitdrukkelijk vermeld. Daar de Regeering echter in hoofdzaak de voorstellen der Staatscommissie te dezen opzichte huldigt en zij niet voornemens is de dienstplichtigen der bereden wapens in twee gedeelten te laten opkomen, zooals deze wenschte, vermeenen wij, dat die data de juiste zijn. Eenige zekerheid daaromtrent ware intusschen gewenscht. Gelukkig verwierp de Regeering het voorstel der Staatscommissie om de eerste oefeningsperiode voor een groot gedeelte der niet tot kader opgeleid wordende en tot volledige oefening ingelijfde dienstplichtigen in twee deelen te splitsen. Daardoor is een groote verbetering aangebracht.

eene en wie voor het andere onderdeel der strijdkrachten en het niet aangaat iemand, die aanvankelijk voor het eene is aangewezen, later weder bij het andere in te deelen. Ook is het de bedoeling hen, die voor korte oefening bestemd zijn, dadelijk na hunne inlijving tijdelijk met verlof huiswaarts te zenden en niet in eens, maar bij gedeelten tot oefening in dienst te stellen.

Wanneer men van de in dit hoofdstuk omschreven regeling der oefeningen aandachtig kennis genomen en zich daarbij behoorlijk rekenschap gegeven heeft van den graad van geoefendheid, welke de dienstplichtigen bereiken *moeten*, willen zij in den oorlog *bruikbare strijders* zijn, dan zal men zeker allerminst kunnen beweren, dat de Regeering in dit opzicht te veel eischt. Veeleer zal men dan tot de erkenning komen, dat hetgeen zij vraagt, het minimum is, waar beneden men niet mag dalen, zoolang men de bruikbaarheid van het leger voor oorlogsdoeleinden niet in de waagschaal wil stellen. Dat dit ook het gevoelen der Regeering en der hoogere autoriteiten in het leger is, blijkt ten duidelijkste uit de Memorie van Toelichting, waar men o. a. leest: »Bovendien kan daardoor (d. i. door de instelling van een »blijvend gedeelte») worden tegemoet gekomen aan het bezwaar, dat de hiervoren vermelde duur van het eerste verblijf onder de wapenen (d. i. de door de Staatscommissie voorgestelde en door de Regeering overgenomen) voor de behoorlijke opleiding van de bij sommige korpsen in te lijven dienstplichtigen, volgens het oordeel van de daarbij betrokken inspecteurs, te gering is.» Trouwens een ieder, die van het leger iets meer gezien heeft dan een parade op een zomerschen dag, weet hoeveel moeite men *thans* reeds heeft — en de door de Regeering voorgestelde dienstduur is eer *korter* dan *langer* — om onze militieplichtigen in zoo korten tijd datgene te leeren, wat hen van *burger* tot *soldaat* moet vormen. Daarbij moet men niet uit het oog verliezen, wat door velen — voornamelijk de voorstanders van een zeer korten oefeningstijd — wordt over het hoofd gezien, namelijk dat iemand, die volkomen geoefend is in alles wat de soldaat moet kennen, *daarom* nog geen soldaat is. Want om hetgeen hij *kent* onder alle omstandigheden te *kunnen*, zijn juist al die eigenschappen voor hem onmisbaar, welke den geoefenden man tot soldaat stempelen. Het aankweken van die eigenschappen nu — gewoonlijk aangeduid met de uitdrukking »het aanleeren der krijgstucht,» een zegswijze, welke de gedachte niet geheel en al juist wedergeeft — is de taak der *militaire opleiding*. Men sta ons toe naar aanleiding daarvan eenige woorden aan te halen uit de rede, welke de Chef van den generalen staf van het Deutsche leger Graaf von MOLTKE den 16den Februari 1874 in den Rijksdag hield: »Man hat gesagt, der Schulmeister habe unsere Schlachten gewonnen. Meine Herren, das blosses Wissen erhebt den Menschen noch nicht auf den Standpunkt, wo er bereit ist das Leben einzusetzen für eine Idee, für Pflichterfüllung, für Ehre oder Vaterland; dazu gehört die ganze Erziehung des Menschen. Nicht der Schulmeister,

sondern der Erzieher, *der* Stand hat unsere Schlachten gewonnen, welcher jetzt bald sechszig Jahrgänge der Nation erzogen hat zu körperlicher Rüstigkeit und geistiger Frische, zu Ordnung und Pünktlichkeit, zu Treue und Gehorsam, zu Vaterlandsliebe und Mannhaftigkeit."

En reeds in 1867 had dezelfde hoogbegaafde krijgsoverste bij de verdediging van den driejarigen oefeningstijd gezegd: »Meine Herren, dies Gefühl des Zusammenhaltens unter allen Umständen kann nicht *einewerzirt* werden, es kann nur *ingelebt* werden".

Die militaire opvoeding nu, heeft in de eerste plaats ten doel den man onbegrensd te *leeren* verrouwen zoowel op zijn meerderen als op zijne kameraden. Waar de eersten hem voorgaan, moet hij blindelings volgen, omdat hij *geleerd* heeft, dat de wegen en middelen, welke zij kiezen, de beste zijn. Waar de laatsten nevens hem standhouden, moet hij onwrikbaar schouder aan schouder met hen blijven kampen, omdat de ondervinding hem geleerd heeft, dat hij onder alle omstandigheden op hen rekenen kan, dat zij hem, wanneer de nood het hoogst gestegen is, niet verlaten zullen.

Daardoor wordt juist *in de verdediging* — die men, blijkens eenige onlangs uitgekomen geschriften, onbegrijpelijkerwijze als iets zeer gemakkelijks en eenvoudigs gaat beschouwen, doch die in waarheid van den soldaat *het hoogste* vergt — daardoor wordt juist in de verdediging, zeggen wij, waar zoo menig bitter, ontmoedigend uur doorleefd wordt, aan de manschappen het vertrouwen geschonken, dat hen pal doet staan ondanks de grootste gevaren en hen, als het lot het eischt, met hunne aanvoerders en hunne kameraden het leven doet laten voor het welzijn van hun vaderland. Maar bovenal moet die militaire opvoeding den soldaat *leeren* gehoorzamen, blindelings en zonder aarzelen. De gewoonte der gehoorzaamheid moet hem langzamerhand *leeren* zichzelf te vergeten, zoodat wanneer in het heetst van het gevecht de dood rond hem zijn slachtoffers kiest, hij niet in de eerste plaats aan zelfbehoud denkt, doch aan het getrouwelijk vervullen van zijne soms zoo ontzettend moeilijke plichten.

Kunt gij, niet-militaire lezers, beseffen hoeveel tijd er noodig is om zulk een zelfverloochening *aan te leeren*, die, gij zult het ons toegeven, niet in de natuur van den mensch ligt? Kunt vooral gij, die het vorenstaande niet beaamt en dus blijkbaar uw eigen inzicht hoog houdt, kunt gij begrooten hoeveel tijd er noodig zou zijn om u te leeren onder alle omstandigheden van dat eigen inzicht afstand te doen en steeds te handelen naar de inzichten van anderen?

Om dat alles te *leeren* is tijd noodig en gedurende dien tijd moet de soldaat voortdurend onder het oog van zijn meerderen en te midden zijner kameraden verkeerden; daarvoor, en daarvoor alléén reeds, is *het verblijf in de kazerne noodzakelijk*. Dit zeggen wij, omdat het onze innige overtuiging is en niettegenstaande wij zeker zijn, dat velen, die dat verblijf in de kazerne juist *niet* willen, daaruit zullen trachten te hunnen voordeele wapenen te

smeden. De kazerne, het kazerneleven tegenover *hen* te verdedigen, verwacht dat niet van ons, daartoe staan wij ondanks alle bescheidenheid te hoog. Sinds men in zekere kringen waarde gaat hechten aan de vuilste aantijgingen, geuit door den eersten den besten, veeltijds anonymen malcontent — om niet meer te zeggen — aantijgingen die bovendien door geen enkel bewijs gestaafd worden; sinds men in de Tweede Kamer der Staten-Generaal den geheelen officiersstand ongestraft heeft hooren bezoedelen, daar men eenen ongenoemde, zelfs zonder een schijn van bewijs, van een onzegelijke laagheid beschuldigde, sinds dien staat een officier te hoog om het kazerneleven te verdedigen.

Men heeft vaak hooren beweren, dat daar, waar de krijgstucht te kort schoot, deze met vrucht vervangen kan worden door de geestdrift voor de goede zaak, die alle landsverdedigers in de ure des gevaars zou bezielen. Doch zij, die dit meenden, toonden slechts van het wezen van den oorlog geen juist begrip te bezitten. Wij roepen hier het oordeel in van BLUME, iemand die den oorlog kent, waar hij in zijne »Strategie» zegt: »Begeisterung erleichtert Manches im Kriege und verleiht in vielen Lagen einen werthvollen Kraftzuwachs; aber sie ist anspruchsvoll, und wenn der Krieg in seiner nackten Wirklichkeit, statt ihr beständig neue Nahrung in sichtbaren Erfolgen zu bieten, mit wachsenden Anforderungen an die Entsagung und Selbstverleugnung antwortet, erkaltet sie gar leicht und macht die auf sie gebauten Hoffnungen zu schanden. Wo Truppen in nasskalten Biwaks Hunger leiden, wo sie Stunden lang unthätig im feindlichen Feuer aushalten müssen, oder gar nach verlorener Schlacht sich von dem siegreichen Feinde verfolgt sehen, da ist kein Raum für Begeisterung und würde man daher vergeblich Heil von ihr erwarten. In solchen und hundert ähnlichen Lagen ist es die Disziplin allein, welche den Truppen Halt zu geben vermag, oder doch sie die verlorene Haltung bald wieder gewinnen lässt.»

Hoewel wij dus overtuigd zijn, dat zoowel in het belang der geoefendheid als der karaktervorming van den soldaat een langere eerste oefeningstijd noodzakelijk is, willen wij daarop thans niet verder aandringen, omdat wij begrijpen dat niet op eenmaal alles verkregen kan worden en men bovendien eerst de financieele gevolgen van deze Wet in hun geheelen omvang moet kunnen beoordeelen, alvorens men kan beslissen in hoeverre aan dezen eisch genoegdoening kan verschaft worden.

Want een eisch achten wij het, zelfs voor de infanterie, voor welk wapen men veeltijds een minder langdurigen eersten oefeningstijd voldoende schijnt te vinden. Dat dit niet goedgekeurd mag worden, verkondigt o. a. VON BOGUSLAWSKI in zijne onlangs verschenen *Taktische Darlegungen*, waar hij zegt:

»Nicht so günstig und schnell wie die thatsächliche Entwicklung der Reiterei und Artillerietaktik gestaltete sich die der Infanterie. Es ist dies in

gewissem Grade natuurlijk, denn die Gestaltung des Gefechts der Kavallerie und Artillerie ist eine bei Weitem einfachere als die des Infanteriekampfes. Nirgends wird den Anforderungen der Gegenwart gemäss, so viel verlangt wie von dem niederen Führer der Infanterie — het dienstplichtig kader bedraagt in de Ontwerp-wet bij de verschillende rangen en graden van dit $\pm 50\%$ — und von dem gemeinen Infanteristen selbst."

»Die Eindrücke des Kampfes, welcher sich zu einem stundenlangen Ringen und Ausharren im heissesten Feuergefecht, unterbrochen von einzelnen Vorstössen und Rückschlägen, unter den bedeutendsten Verlusten gestaltet, sind die wechsellvollsten und auf die Klarheit des Geistes und die anderen für das Gefecht nöthigen Eigenschaften auf das Schärftste einwirkenden."

»Die Beherrschung der zahlreichen Mannschaft im Getöse des Kampfes und jener Eindrücke ist eine der schwierigsten, noch nicht gelösten Aufgaben; der gemeine Mann hat die Aufgabe, unter diesen auf ihn einstürmenden, mit voller Wucht auf ihn wirkenden Verhältnissen die nöthige Feuerdisziplin zu halten, oft aber auch selbständig zu verfahren, das Gelände so zu benutzen, dass es ihn zwar möglichst deckt, ihm zugleich aber die beste Ausnutzung seiner Waffe gewährt, eine zusammengesetzte Maschine wie das Gewehr selbst zu bedienen, sie auf den Feind mit richtigem Visir zu richten, zu zielen und endlich, im Fall er keine Patronen mehr besitzt oder es zu einem Sturm kommt, sich mit der blanken Waffe zu schlagen."

»Die Ausbildung und Erziehung eines guten Infanteristen ist daher, ungeachtet der Vereinfachung aller Uebungen, eine Aufgabe, die immer schwieriger geworden ist, je mehr sich das Schützengefecht entwickelt hat."

»Er bedarf am meisten der Stählung aller moralischen Eigenschaften. Die ihn umringenden Gefahren des Kampfes sind die grössten, die Leiden des Krieges treten auf den Märschen am schärfsten an ihn heran."

Wat de aanvullingsreserve aangaat, welke de Regeering *ongeoefend* wil laten, zouden wij wenschen, dat het ontwerp de mogelijkheid liet bestaan om ook aan deze legerreserve een, zij het ook slechts geringen graad van geoefendheid te geven, indien althans mocht blijken dat dit onze financieele krachten niet te boven ging. Zooals deze zaak thans geregeld is, zal het te lang duren, eer over de aanvullingsreserve beschikt kan worden.

Om aan onze wenschen tegemoet te komen, zou echter art. 261 in dier voege gewijzigd moeten worden, dat de Regeering de bevoegdheid verkreeg om jaarlijks met de volksvertegenwoordiging in overleg te treden omtrent de oefening der 1ste klasse, zooals deze in Duitschland voor 10, 4 of 2 weken plaats vindt.

Wat de herhalingsoefeningen van de troepen, welke tot het leger in eerste linie behooren, betreft, geeft de Wet wel een maximum doch geen minimum aan. Dit schijnt ons, alhoewel de Regeering zegt: »dat het in de bedoeling ligt, behoudens buitengewone gevallen, het aantal dier oefeningen tot twee te

bepalen," gevaarlijk. Door deze mededeeling toch zijn volgende Regeeringen in geen enkel opzicht gebonden en zou het kunnen voorkomen, dat aan de eischen eener volledige oefening om der kosten wille te kort zou worden gedaan.

De Regeering bepaalt de eischen van geoefendheid en moet dus ook den minimum duur van den daaraan te besteden tijd in de Wet omschrijven.

Voor de depottroepen zouden wij, in tegenstelling met het regeeringsvoorstel, eene herhalingsoefening van drie à vier weken in het 6de dienstjaar noodzakelijk achten.

Ook schijnt ons *één* herhalingsoefening der landweertroepen van veertien dagen te weinig, als men rekening houdt met den langdurigen dienstdienst in het leger (8 jaar) en de noodzakelijkheid, dat zij na dien nog gedurende 5 jaren moeten voldoen aan de eischen, welke de Regeering en te recht aan hen stelt; te weten: »Het is volstrekt niet zeker, dat inderdaad eenige weken beschikbaar zullen zijn, alvorens zoo al niet de noodzakelijkheid, dan toch wellicht de wenschelijkheid zich zal doen gevoelen om de landweertroepen tegen den vijand in het vuur te kunnen brengen; en het ware onvoorzichtig, indien bij de regeling van de landweer de mogelijkheid van het gedeelte niet op den voorgrond werd gesteld."

»Het is niet te voorzien welken loop de krijgsgeschiedenissen in eenige weken zullen nemen en men zou het te laat betreuren, indien men zich in de verwachting ten deze bedrogen zag."

»Zooals reeds is aangeteekend, acht de Regeering het dan ook een dringenden eisch, dat de landweer worde gestempeld tot een krijgsmacht, die dadelijk of althans na zeer korten tijd bruikbaar is voor de oorlogstaak. Met de woorden »zeer korten tijd" wenscht Zij daarbij te kennen te geven: *enkele dagen, ten hoogste een paar weken* voor het marschvaardig maken en het doorloopen van een korte oefeningsperiode."

Ook dit zal evenwel niet altijd verkregen kunnen worden, wanneer wij ten minste rekening houden met de beginselen, welke in de toelichting van de Wet zijn uitgesproken. Zoo lezen wij op bladz. 33: »Het is als een voordeel aan te merken, dat de landweermannen, die in het district wonen en tot het aldaar te vormen onderdeel behooren" — ongeacht de Regeering de bepaalde noodzakelijkheid om de landweer als plaatselijk te vormen troepenafdeelingen in te richten niet aanwezig acht — »steeds voldoende talrijk zullen zijn om desverreicht *als kern voor de grensbewakingstroepen te dienen* (1)," en op bladz. 41, dat »de landweertroepen, *aangewezen voor kust- of grensbewaking* (1) hunne oefeningen zoo mogelijk op het terrein zouden moeten houden, waar zij eventueel zullen moeten optreden, ook ten einde terreinkennis op te doen, geschikte stellingen te leeren vinden (sic ?), enz., enz."

Het is dus aan geen twijfel onderhevig, dat de Regeering het plan koestert de landweertroepen, zij het ook slechts ten deele en in verband

(1) Wij cursiveeren.

met cavalerie, bij het begin der vijandelijkheden onmiddellijk tegenover den vijand te stellen.

Wij kunnen met dit beginsel niet medegaan, maar afgezien van dit principieel verschil, vragen wij, hoe die landweermannen dan nog »enkele dagen of een paar weken» gelegenheid zullen vinden om zich te oefenen, alvorens in het vuur te komen. Juist omdat wij dat betwijfelen, achten wij het noodzakelijk door *minstens twee* herhalingsoefeningen in een voldoende oefening van de landweer te voorzien.

De datum van indienststelling der dienstplichtigen wordt bepaald :

1°. door de bijzondere eischen, welke elk wapen in het belang van den geregelden gang der oefeningen te dien opzichte stellen moet. Zoo zou het bijv. onoordeelkundig zijn hen, die bestemd zijn voor de actieve zeemacht, in den winter in dienst te stellen, omdat het seizoen dan aan hunne oefening op hun element eigenaardige bezwaren in den weg legt; zoo verdient het aanbeveling de eerste oefening van hen, die bij de bereden korpsen worden ingedeeld, te doen aanvangen in den winter, omdat hun eerste onderricht in de rijkunst dan bij elke, zelfs de ongunstigste weersgesteldheid in overdekte rijbanen kan plaats hebben;

2°. door de noodzakelijkheid om in het begin der lente zooveel mogelijk geoefenden onder de wapenen te hebben. De ondervinding toch leert, dat oorlogen zelden in den winter begonnen werden; de bezwaren aan een winterveldtocht verbonden zijn zoo groot, dat men niet dan in de uiterste noodzakelijkheid daartoe zal besluiten. De winterperiode is dus de meest geschikte om jonge manschappen af te richten.

Wanneer men kennis neemt van den gang der oefeningen in Duitschland zal men ontwaren, dat van technische zijde hiertegen geen bezwaren behoeven te bestaan. Het bouwen van oefeningsloodsen zou echter vermoedelijk noodig zijn op die plaatsen, waar de geregelde gang der oefeningen anders bij ongunstig weder belemmerd zou worden;

3°. door de noodzakelijkheid om bij de oefeningen een geleidelijke opklimming van het gemakkelijke tot het moeilijke in acht te kunnen nemen. Het einddoel, waarvoor de man wordt opgeleid, is de oorlog; de hoogste graad van geoefendheid moet dus door hem bereikt zijn bij die oefeningen, welke den oorlogstoestand het meest nabij komen. Dit zijn, of dit behooren althans te zijn de groote manoeuvres. Heeft de man den geheelen leergang medegemaakt tot en met de groote manoeuvres, dan is, bij beperkten oefeningstijd, het oogenblik gekomen om hem met groot verlot te zenden.

In verband met het vorenstaande zouden wij voor de korpsen van het leger andere tijdstippen van indienststelling wenschelijk achten, dan die, welke door de Regeering zijn aangegeven en wel:

Voor de onbereden korpsen de eerste helft der maand October.

Voor de bereden korpsen de laatste helft der maand November.

Daardoor zou men bovendien het voordeel verkrijgen, dat het blijvend gedeelte hoofdzakelijk zou kunnen samengesteld worden uit manschappen, die vrijwillig onder de wapenen bleven, daar menigeen in den tegenwoordigen tijd verheugd is, wanneer hij den winter onder behoorlijk verzekerde levensomstandigheden kan doorbrengen. Men zou dan niet, zooals de Regeering thans gedaan heeft, van het blijvend gedeelte, *dat in den geregelden gang van den dienst* moet voorzien, hoofdzakelijk een strafkolonie hebben behoeven te maken. Daartegen toch hebben wij o. a. de twee volgende bezwaren:

1°. Is een dergelijke instelling weinig aangenaam voor hen, *die ter wille hunner behoorlijke oefening* tot het blijvend gedeelte zullen behooren, daar zij door het groote publiek allicht gelijk gesteld zullen worden met hen, die voor straf langer onder de wapenen moeten blijven. Bovendien achten wij het onbillijk bij de indeeling, die toch altijd eenigszins willekeurig is, aan den een als plicht op te leggen, waartoe men later den ander als straf zal verplichten.

2°. Achten wij het zeer verkeerd de manschappen, die de jonge dienstplichtigen bij hun komst onder de wapenen in de kazerne zullen ontmoeten en die hen dus in alles ten voorbeeld moeten strekken, voor een groot deel te doen bestaan uit dronkaards, enz., dat is dus uit de slechtste categorie van soldaten, welke men zich denken kan.

Dergelijke individuen uit het leger te verwijderen zal het aanzien daarvan meer verhoogen, dan hen tot straf daarbij te doen verblijven.

V.

Volgens de door de Regeering ontworpen organisatie zijn er in tijd van oorlog bij het leger meer benoodigd dan in tijd van vrede:

771 luitenants,
2235 onderofficieren,
2082 korporaaals (1).

Deze getallen zijn op de volgende wijze over de verschillende wapens, enz., verdeeld.

Wapens, enz.	Luitenants.	Onderofficieren,	Korporaaals.
Infanterie	572	1608	1368
Cavalerie	21	27	48
Artillerie	164	545	610
Genietroepen.	14	25	26
Hospitaalsoldaten.	—	30	30
Totaal.	771	2235	2082

(1) Tamboers, hoornblazers, telegrafisten en werklieden (ook de gegradueerden) zijn niet medegerekend, wel zijn onder de opgegeven getallen begrepen de vuurwerkers bij de artillerie en de gegradueerde schippers bij de torpedisten.

In dit te kort wil de Regeering voorzien door het vormen van kader uit de dienstplichtigen.

Over de wijze, waarop deze opleiding zal plaats hebben, kan vooralsnog niet geoordeeld worden: »de opleiding van ingelijfden bij het leger voor reserve-officier en die voor hunne bevordering geschieden volgens regelen door den Koning gesteld; de opleiding van ingelijfden bij het leger voor korporaal en voor onderofficier wordt door den Minister van Oorlog geregeld" (art. 165).

»De aard der eischen voor de aanstelling in elken graad en rang, de middelen waardoor de opleiding zal moeten worden verzekerd, de voorrechten eventueel toe te kennen aan hen, die zich voor de bedoelde opleiding moeite en inspanning getroosten, en verdere voorzieningen met deze aangelegenheid in verband staande, zullen het onderwerp eener nadere regeling bij K. B. of M. B. behooren uit te maken" (Memorie van Toelichting, bladz. 27).

De Wet bepaalt verder omtrent de kadervorming het volgende. Ingelijfden kunnen tot korporaal aangesteld en tot onderofficier bevorderd worden; deze laatsten kunnen, mits zij Nederlander zijn, in den rang van tweede-luitenant tot reserve-officier bij het leger worden benoemd. Een reserve-officier met den rang van tweede-luitenant kan tot eerste-luitenant worden bevorderd, doch niet zoolang de bij het wapen, waartoe hij behoort, vrijwillig dienende tweede-luitenant, wier aanstelling in dien rang van oudere of van gelijke dagteekening is en die voor bevordering in aanmerking komen, niet tot dien rang bevorderd zijn.

De bepalingen op de bevorderingen en het ontslag der militaire officieren bij de landmacht zijn op deze officieren van toepassing (art. 165).

In verband met de behoefte aan officieren ook voor de landweer, verdient het aanbeveling aan de reserve-officieren ook den rang van eerste- zoowel als dien van tweede-luitenant te kunnen verleenen (Memorie van Toelichting, bladz. 146).

De voorziening in de behoefte aan kader voor de landweertroepen zal van de zijde der Regeering de grootste zorg vereischen. Niet alleen omdat de waarde van een troep voor oorlogsgebruik in hooge mate wordt beheerscht door het gehalte en de deugdelijkheid zijner kaders, maar ook omdat het vraagstuk om deze te verkrijgen, uit den aard der zaak veel moeilijker en samengestelder is voor een reserve-formatie als de landweer, waarvan de leden zich in tijd van vrede in den regel allen met verlof in hunne haardsteden bevinden, dan voor het leger.

In de eerste plaats rekent de Regeering op het kader, dat onder de dienstplichtigen aanwezig is, waaronder zoowel begrepen zijn personen, die vroeger in een rang of graad vrijwillig in het leger hebben gediend, als zij, die gedurende hun diensttijd als dienstplichtige in het leger een rang of graad verworven hebben.

Zij becijfert, dat van deze laatste categorie voor elke compagnie infanterie

of vestingartillerie in de vijf jaarklassen der landweer, na aftrek van het verloop, beschikbaar zullen zijn (1):

1 à 2 luitenants,

7 à 8 onderofficieren en

15 à 16 korporaa's.

Met inbegrip van de eerste categorie zal het in de landweer aanwezige kader mitsdien toereikend zijn tot het bezetten van het grootste gedeelte der betrekkingen in het kader beneden den rang van officier en van een belangrijk aantal luitenantsplaatsen.

Het gewezen vrijwillig dienend kader zal bij voorkeur worden bestemd voor de betrekkingen van adjudant-onderofficier, sergeant-majoor en fourier, terwijl de gewezen beroepsofficieren, die zich in de landweer mochten bevinden, voor de betrekkingen van luitenant-adjudant en vermoedelijk van kapitein in aanmerking zullen komen.

Ook zal moeten gerekend worden op bevordering gedurende den landweerdienst van in de landweer aanwezigen (zie hieronder), en voor aanvulling in tijden van oorlog en gevaar, op gepensioneerden, die in een graad in het leger gediend hebben en nog geschikt zijn voor den dienst.

Meer bezwaar dan voor het ondergeschikt landweerkader, zal er voor een behoorlijke bezetting der kapiteins- en hoofdofficiersplaatsen bij de landweer worden ondervonden.

Wat de kapiteins betreft, zal ook van dezen vermoedelijk een betrekkelijk groot aantal geleidelijk uit de landweerplichtigen zelve kunnen worden aangewezen; ook is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat in de toekomst enkele dienstplichtige landweerofficieren tot den rang van hoofdofficier bevorderd zullen kunnen worden.

De verder nog ontbrekende commandanten en andere officieren der landweerbataljons zullen moeten gevonden worden uit officieren, die bij mobilisatie beschikbaar komen, door het opheffen van inrichtingen van het leger, uit met verlof hier te lande aanwezige of gepensioneerde officieren van het leger in Oost-Indië en uit gepensioneerde officieren van het leger hier te lande, indien de pensioenwet met het oog daarop gewijzigd is (Memorie van Toelichting, bladz. 34—38).

De Wet geeft in de art. 223, 224 en 225 de volgende bepalingen omtrent de kadervorming bij de landweer. Alle dienstplichtigen gaan in hun rang of graad naar de landweer over. Dienstplichtigen bij de landweer kunnen (onder gelijksoortige voorwaarden van geschiktheid, als hiervoren voor die bij het leger zijn opgegeven) tot het bekleeden van een graad of voor bevordering tot een hooger graden of rang in aanmerking komen.

Officieren, onderofficieren en korporaa's van het leger kunnen reeds in vreedstijd bij de *landweertroepen* worden ingedeeld of voor die troepen worden aangewezen.

(1) Naar welken grondslag deze cijfers berekend zijn, hebben wij niet kunnen ontdekken.

Opper- of hoofdofficieren van het leger kunnen, ook in vreedestijd, worden belast met het algemeen bevel en het toezicht over de landweertroepen.

De Regeering stelt zich voor, ten einde de dienstplichtigen, die voor benoeming of bevordering tot een rang of graad in aanmerking verlangen te komen, in de gelegenheid te stellen zich daarvoor te bekwamen en om het onderzoek naar de gevorderde kennis en geschiktheid op doeltreffende wijze (d. i. niet door een schoolsch examen, maar door het doen blijken van praktische geschiktheid) te kunnen doen plaats hebben, die dienstplichtigen voor bijv. 7 à 8 weken in het leger vrijwillig onder de wapenen te laten komen.

Bij de actieve zeemacht bestaat het voornemen jaarlijks een bepaald aantal ingelijfden op te leiden voor de betrekking van machinist of van stuurman. Aan hen, die tot een dezer betrekkingen worden opgeleid, worden de door den Koning bepaalde voorrechten toegekend.

Ingelijfden bij de actieve zeemacht kunnen tot onderofficier worden bevorderd (art. 155).

De Memorie van Toelichting geeft hieromtrent nog de volgende ophelderingen: »Ten einde de ingeval van mobilisatie of van oorlog benoedigde machinisten en stuurlieden voor een deel uit de dienstplichtigen te kunnen trekken, is het noodig voor die bedieningen machinisten en stuurlieden van beroep aan te wijzen. Zij, die den cursus aan de machinistenschool of aan de kweekschool voor de zeevaart volgen of doorloopen hebben en als dienstplichtige bij de actieve zeemacht worden ingelijfd, kunnen daarbij als machinist-leerling 2de klasse of als stuurmans-leerling 2de klasse geoefend worden; alsdan bestaat de mogelijkheid, dat zij tijdens hun eersten oefeningstijd aangesteld worden tot machinist-leerling 1ste klasse of tot stuurmans-leerling 1ste klasse. Gaan zij gedurende hun groot verlov voort zich in de zeevaart te bekwamen, dan kunnen zij wellicht tijdens de herhalingsoefeningen tot een hooger graad worden bevorderd (Memorie van Toelichting bladz. 142).

Daar bij verscheidene qualiteiten van onderofficier het in oorlogstijd benoedigd aantal grooter is dan dat hetwelk voor gewone tijden vereischt wordt, is de Regeering voornemens om de oefeningen zoodanig in te richten, dat zooveel doenlijk uit de dienstplichtigen kader kan worden gevormd (Idem bladz. 18).

Bijzondere bepalingen betreffende de opleiding daarvan zijn echter overbodig (Idem bladz. 142).

Bevordering bij de zeeweer, ook tot officier, zal kunnen geschieden op overeenkomstige wijze als voor de landweer bepaald is (art. 215). Bijzonderheden hieromtrent deelt de Memorie van Toelichting niet mede.

Ten einde tot een juist begrip te komen van de eigenaardige bezwaren, welke aan de kadervorming, vooral met het oog op het benoedigd aantal, verbonden zijn, geven wij hieronder een gedetailleerde berekening van het

aantal jaarlijks te vormen luitenants, onderofficieren en korporaals uit de dienstplichtigen van het leger.

De compagnie veldinfanterie verliest bij den overgang van vredes- op oorlogsvoet aan kader: 1 adjudant-onderofficier, 1 fourier, 3 sergeanten en 3 korporaals, doch krijgt daarvoor aan dienstplichtig kader in ruil: 1 fourier, 4 sergeanten en 4 korporaals, terwijl het aantal beroepsluitenants, dat in tijd van vrede twee bedraagt, met twee dienstplichtige officieren wordt vermeerderd. Per compagnie moeten dus allereerst elf der dienstplichtigen van vijf achtereenvolgende lichten tot kader gevormd worden.

Bij een depotcompagnie is voorts aan dienstplichtig kader benoodigd: 1 officier, 5 sergeanten en 5 korporaals, waarvan het $\frac{1}{4}$ gedeelte mede door elke veldcompagnie geleverd moet worden.

Voor de reservetroepen van dit wapen behoeft, behalve de 72 onderofficieren van den staf der 18 reservebataljons, geen kader te worden opgeleid, omdat het daarvoor benoodigd aantal per compagnie, ± 6 , kan worden gevonden uit dat, hetwelk onder de drie oudste lichteningten aangetroffen wordt.

Voor de geheele veldinfanterie moeten dus jaarlijks $\frac{324}{4,45} = 73$ officieren, $\frac{972}{4,45} = 219$ onderofficieren en $\frac{756}{4,45} = 170$ korporaals een opleiding als zoodanig ontvangen.

Een compagnie vestinginfanterie staat bij den overgang op voet van oorlog 1 sergeant en 1 korporaal aan de vesting-depotcompagnieën af, doch ontvangt integendeel een versterking van 2 officieren, 6 sergeanten en 6 korporaals, of totaal 14 subalterne aanvoerders uit de dienstplichtigen, hetgeen voor 46 compagnieën: 92 officieren, 276 onderofficieren en 276 korporaals bedraagt.

Voor 12 depotcompagnieën moet voorts nog gerekend worden op: 12 officieren, 72 onderofficieren en 48 korporaals. Voor de geheele vestinginfanterie zijn alzoo jaarlijks benoodigd: $\frac{104}{6,94} = 15$ officieren, $\frac{348}{6,94} = 50$ onderofficieren en $\frac{324}{6,94} = 47$ korporaals.

Bij de cavalerie en rijdende artillerie maakt het regeeringsontwerp — en te recht — slechts een spaarzaam gebruik van het dienstplichtig kader. Ook voor de veldartillerie is dit, alhoewel daar meer gevegd wordt, het geval.

Voor de geheele cavalerie heeft men behoefte aan: 21 officieren, 27 wachtmeesters en 48 korporaals, hetgeen overeenkomt met een jaarlijksche opleiding van: $\frac{21}{2,74} = 8$ officieren, $\frac{27}{2,74} = 10$ wachtmeesters en $\frac{48}{2,74} = 18$ korporaals.

Bij de rijdende artillerie bedragen deze cijfers, het depot medegerekend, voor elk dezer categorieën één.

Voor de batterijen der veldartillerie behoeft men: 18 officieren, 36 onderofficieren en 36 korporaals. Hiertoe is een jaarlijksche opleiding van minstens 4 officieren, 8 onderofficieren en 8 korporaals vereischt. Als deze naar de

reservetroepen over zijn gegaan, bedraagt hun aantal nog slechts ± 10 officieren, 20 onderofficieren en 20 korporaals. Aan reservekader zijn benoodigd: 27 officieren, 45 onderofficieren en 36 korporaals, zoodat bij de veldbatterijen bovendien nog voor een aanvulling van 17 officieren, 25 onderofficieren en 16 korporaals moet worden gezorgd. Totaal moeten dus worden opgeleid bij de drie regimenten veldartillerie: 35 officieren, 61 onderofficieren en 52 korporaals of jaarlijks $\frac{35}{4,45} = 8$ officieren, $\frac{61}{4,45} = 14$ onderofficieren en $\frac{52}{4,45} = 12$ korporaals.

Aangezien de vijf oudste lichten van de cavalerie naar den trein overgaan en aldus $8 \times 4,2 = 33$ officieren, $10 \times 4,2 = 42$ onderofficieren en $18 \times 4,2 = 75$ korporaals beschikbaar komen, is er nog een te kort van 75 korporaals, dat een jaarlijksche opleiding van $\frac{75}{6,94} = 11$ korporaals noodzakelijk maakt.

Eenzelfde uitvoerige berekening ook voor de andere wapens en hulpdiensten te maken, schijnt ons niet noodzakelijk toe, omdat dezelfde grondgedachte, als bij de infanterie is aangegeven, bij de organisatie der tot deze wapens behorende tactische eenheden of onderdeelen voorgezeten heeft.

Belangwekkender kan het zijn een totaal overzicht te geven van het volledig aantal officieren en minderen, hetwelk door de Regeering voor het leger noodig wordt geacht. Alsdan kan de jaarlijksche behoefte worden gezien en daaruit een juiste gevolgtrekking worden gemaakt aangaande de eischen, welke de legervorming aan het gehalte van een niet onaanzienlijk gedeelte der dienstplichtigen stelt.

Wapens.	Officieren.		Onderofficieren.		Korporaals.		Aanmerkingen.
	Benoodigd aantal.	Jaarlijksche behoefte.	Benoodigd aantal.	Jaarlijksche behoefte.	Benoodigd aantal.	Jaarlijksche behoefte.	
Veldinfanterie (1)	324	$\frac{324}{4,45} = 73$	972	219	756	170	(1) Zonder het voor de reservetroepen benoodigde kader, dat in de lichten, waaruit die reservetroepen gevormd worden, aanwezig is. (2) Verminderd met een gedeelte van het reservekader, dat in de lichten, waaruit die reservetroepen gevormd worden, voorhanden is. (3) De overigen worden uit de vijf oudste lichten der cavalerie overgenomen en tot voor den trein bruikbaar kader gevormd door een herhalingsoefening van 14 dagen. (4) Zonder het kader voor de veldreserve- en de depotcompagnie, dat in de 6de, 7de en 8ste lichting wordt aangetroffen.
Vestinginfanterie	104	$\frac{104}{6,94} = 15$	348	50	324	47	
Cavalerie	21	$\frac{21}{2,74} = 8$	27	10	48	18	
Veldartillerie (2)	35	$\frac{35}{4,45} = 9$	61	14	52	12	
Rijdende artillerie	2	$\frac{2}{4,45} = 1$	2	1	3	1	
Vestingartillerie	101	$\frac{101}{6,94} = 15$	400	38	344	50	
Trein (3)	9	—	42	—	150	$\frac{75}{6,94} = 11$	
Pontonniërs	3	$\frac{3}{6,94} = 1$	8	2	17	3	
Torpedisten	4	$\frac{4}{6,94} = 1$	12	2	24	4	
Genietroepen (4)	12	$\frac{12}{4,45} = 4$	20	5	20	5	
Hospitaalsoldaten	—	—	30	$\frac{30}{6,94} = 5$	30	5	
		127		366		326	

Om over deze aantallen met zekerheid te kunnen beschikken, is het noodig de in de betrekkelijke kolommen genoemde getallen met een zeker procent te verhoogen, daar het te voorzien is, dat, behalve het reeds in rekening gebracht verloop, verschillende omstandigheden oorzaak zullen zijn, dat het aantal nog te vormen of reeds gevormde kaderleden in den loop van den eersten oefeningstijd en later afneemt, terwijl ook velen bij nader inzien niet zullen kunnen voldoen aan de hooge eischen, die van hen gevorderd zullen moeten worden. Stellen wij deze vermindering op 20%, dan zullen dus jaarlijks gemiddeld 155 dienstplichtigen voor den luitenant-rang en 830 voor de bekleeding van een graad in aanmerking moeten worden gebracht, hetgeen een gezamenlijk aantal van 985 dienstplichtigen vraagt, wier intellectueele ontwikkeling het gemiddelde peil onzer tegenwoordige dienstplichtigen verre zal moeten overtreffen.

Onder de bestaande omstandigheden — men herinnere zich de mislukte proef met de vorming van militie-officieren — is het een feitelijke onmogelijkheid in deze behoefte aan kader te voorzien. Was dus de invoering van den persoonlijke dienstplicht uit tal van gronden vroeger zeer gewenscht, thans, nu ook de nieuwere beginselen van legervorming bij ons beloven gehuldigd te worden, is zij een noodzakelijkheid geworden, omdat alleen de persoonlijke vervulling van den dienst de stof voor behoorlijk dienstplichtig kader kan verschaffen.

Deze noodzakelijkheid, welke door de tegenstanders van dit beginsel zoo goed als geheel uit het oog verloren wordt, omdat een geheel voltallig beroepskader onze financieele krachten te boven zou gaan, spreekt het duidelijkst uit de verhouding dier beide kadersoorten, welke door ons in verband met de door de Regeering ontworpen organisatie in den ommestaanden staat onder cijfers werd gebracht.

Roept men zich, na deze cijfers geraadpleegd te hebben, de taak voor den geest, welke voor het dienstplichtig kader in tijd van oorlog is weggelegd, dan meenen wij gerustelijk op den voorgrond te mogen stellen, dat het meest ontwikkeld gedeelte van de mannelijk weerbare bevolking zich niet meer aan den dienst mag onttrekken, doch aan de in den aanhef door ons gedane roepstem gehoor moet geven. De onbekrompen wijze, waarop de Staat in de behoeften van het openbaar — vooral het middelbaar — onderwijs voorziet en waaraan zij hoofdzakelijk hun intellectueele meerderheid ontleenden, stelle hen dit tot plicht.

Doch afgescheiden daarvan mag niet uit het oog verloren worden, dat de ontzenuwende indrukken van het hedendaagsch gevecht hooger eischen dan ooit te voren stellen aan de geestelijke en moreele krachten van elk individu, zoodat dit alleen reeds dringend moet aanmanen hen, wien een zorgvuldiger opvoeding meer geestelijke tucht, meer moreele kracht en een hooger zedelijk bewustzijn verschafte, in de gelederen op te nemen, ook al zouden zij niet tot de vervulling van een rang of graad geroepen zijn.

Rangen en graden.	Infanterie.				Cavalerie.			Artillerie.				Genie.		Aanmerkingen.
	Veld-comp.	Reserve-comp.	Vesting-comp.	Veld-eskadron.	Reserve-eskadron.	Rij-dende batterij.	Veld-batterij.	Reserve-batterij (1).	Comp. vest-art.	Comp. pantserfortart.	Veld-comp.	Vesting-comp.		
													B	
Kapiteins of Ritmeesters . . .	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	(4) Wanneer per regiment drie reserve-batterijen worden gevormd.	
Luitenants . . .	2	1	2	4	2	3	2	1	3	3	2	1	(2) Beteekent beroepskader.	
Adj Onderoff. of Machinisten.	—	1	1	—	—	1	1	—	1	2	—	—	(3) Beteekent dienstplichtig kader.	
Totaal . . .	3	3	2	5	3	5	4	2	5	6	3	3		
Sergt.-majors of Opperwachtmr's.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Fouriers . . .	—	1	1	—	—	1	1	—	1	1	—	—		
Sergeanten of Wachmeesters.	4	4	4	8	4	7	5	3	8	11	6	6		
Korporaals . . .	4	4	4	16	8	8	6	3	4	10	2	2		
Totaal . . .	9	9	9	26	13	17	13	4	17	23	4	17		
	50%	50%	46%	0%	50%	0%	23%	56%	43%	15%	19%	20%		

Op hen heeft het Duitsche exercitiereglement voor de infanterie het oog, als het den mindere aanbeveelt: »Wer merkt, dass er im Drange des Gefechts die Entschlossenheit und Ueberlegung verliert, soll auf seine Offiziere sehen. Sind diese nicht mehr vorhanden, so giebt es Unteroffiziere und *brave Leute* genug, an deren Beispiel er sich aufrichten kann. (II, 61).”

VI.

Wij hebben getracht in de voorgaande bladzijden de overtuiging te vestigen, dat de Regeering ten volle gerechtigd was om te beweren »dat — al moge de door haar ontworpen regeling niet een ieder ten volle bevredigen — 's Lands weerbaarheid daardoor toch in zeer belangrijke mate verhoogd zal worden.”

Wij hebben er tevens op gewezen, dat het hoog tijd is die regeling in te voeren en daardoor een einde te maken aan den op het oogenblik onvoldoenden toestand van onze weermiddelen.

Wij dringen dus ten ernstigste aan op de aanneming der door de Regeering ingediende Wet, zij het ook met die wijzigingen welke wij in het vorenstaande noodzakelijk of wenschelijk achtten.

Voor de invoering der door Haar ontworpen regeling is, alleen al met het oog op de kaderquaestie, de persoonlijke dienstplicht noodzakelijk. Verder over dien plicht hier ter plaatse uit te wijden ware overbodig; alles wat daarover te zeggen valt, is reeds zoo dikwijls te berde gebracht, dat wij daarbij slechts bekende zaken zouden kunnen neerschrijven.

Wat wij denken van stelsels met *minimalen* dienstplicht, zooals die waarover men nog onlangs heeft hooren spreken, valt uit hetgeen wij over den eersten oefeningstijd gezegd hebben, voldoende af te leiden.

Wie de belangen van den Staat aan een op zulke wijze gevormd leger toevertrouwt, handelt misdadig, niet alleen tegenover den Staat, doch ook en inzonderheid tegenover de dienstplichtigen, die zonder voldoende geoefendheid en krijgstucht het leven zullen laten voor een reeds van den aanvang reddeloos verloren zaak.

Ons oordeel over *burgerweer*, *algemeene oefenplicht* en *volkswapening* moet nog ongunstiger luiden. Zij zijn in waarheid een gevaar. Niet alleen kan daarmede nooit een gunstig verloop van den oorlog verkregen worden, maar, nadat tegenover den vijand het onderspit gedolven is, worden dergelijke saamgeraapte, door den oorlog verwilderde scharen een gevaar voor de binnenlandsche vrijheid. Wie hieraan mocht twijfelen, verwijzen wij naar de geschiedenis der commune in 1871.

Het oordeel in de beide laatste alinea's neergeschreven, in verband met het voorgaande beschouwd, onthef ons van de verplichting nader uit te wijden over twee studievruchten, die onlangs over de legervorming het licht

hebben gezien, te weten: de lezing van den heer Luitenant-Kolonel SEYFARDT van den generalen staf in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap en de Staatkundige Brieven, Nieuwe Reeks, van Mr. S. VAN HOUTEN, Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal. Toch meenen wij onze in menig opzicht opzettelijk beknopt en zooveel mogelijk objectief gehouden beschouwingen over de nieuwe legerwet niet te mogen besluiten zonder er de aandacht op gevestigd te hebben, dat de apodictische uitspraak van den heer v. HOUTEN »als zou het regeeringsontwerp een ontzettende verzwareing van de militaire lasten ten behoeve eener op aanval ingerichte regeling van den krijgsdienst beoogen (1),” na hetgeen wij in het vorig nummer van dit tijdschrift dienaangaande vermeldden, van elken grond ontbloomt is.

Werkelijk de heer VAN HOUTEN moge de verantwoordelijkheid niet licht schatten, welke hij door zijne, naar onze bescheiden meening, niet op voldoende wetenschappelijken grondslag berustende adviezen op zich laadt.

Wellicht werkte het voorbeeld van de Gedeputeerden te Velde uit voorgaande eeuwen aanstekelijk op den heer VAN HOUTEN, doch hij overtuigde zich alsdan door nauwgezette studie, dat het slechts weinigen gegeven is zich, zoowel wat kennis van militaire zaken als wat bescheidenheid in hare beoordeeling aangaat, met een van BEVERNINGH te meten, maar bovenal, hoe belemmerend de inwerking van het politiek element zich op de krijgsaangelegenheden dier tijden heeft doen gevoelen om voor goed van elke navolging daarvan te genezen.

Dat wij ook op politisch gebied met hem van meening verschillen en, door de ervaring der historie geleerd, óvertuigd zijn, dat absolute onthouding ten opzichte van de internationale staatkunde ons ten verderve moet voeren, willen wij nog even aanstippen.

Ten slotte wenschen wij den Heer van Houten de vraag te stellen, hoe de verontwaardiging te billijken was, welke hij bij de beraadslagingen over de bankwet (2) — en o. i. te recht — toonde, toen van zekere zijde de insinuatie nitgesproken werd als zouden belangzuchtige drijfveeren de door onderscheidene leden gegeven adviezen hebben beheerscht, nu hij — dit voorbeeld volgende — de stafofficieren beschuldigt (3) de belangen der gemeenschap aan een schitterend avancement te willen opofferen?

* *

(1) *Staatk. Brieven*, bladz. 2.

(2) Zie de Handelingen van de Staten-Generaal gedurende de zittingen van 1 Mei tot 15 September 1888.

(3) Zie *Staatk. Brieven*, bladz. 8 en 37.

Artilleristisch „Van alles wat”.

Schietstaten. Dit woord doet zeker menig artillerist, die de Legerplaats bij Oldebroek bezocht heeft, den schrik om het hart slaan. Zeker niet zonder reden, en daarom is eene korte verklaring misschien gewenscht.

Van elk vuur wordt door den leider een schietstaat opgemaakt, die nagezien wordt door den Compagniescommandant, daarna door den Seriecommandant, den Regimentscommandant en eindelijk door den Commandant der Vestingartillerie, zoodat de leider ongeveer een jaar na afloop van het vuur de beoordeeling hoort van de beide laatstgenoemde autoriteiten.

't Is dus te begrijpen dat een Compagniescommandant, die overigens welgemoed eenige dagen op de heide gaat doorbrengen, met eenigen angst opziet tegen een schietstaat, die door zooveel argusooogen moet bekeken worden om na te gaan, of hier niet een 0,5^o/₀₀ te veel, daar weer 0,5^o/₀₀ te weinig correctie is aangebracht, of wel precies gecorrigeerd is zooals de regels dit aangeven, enz.

Dat alles behoorlijk nagekeken wordt, is natuurlijk goed en noodzakelijk, doch wij zouden gaarne wenschen, dat berust werd in de beoordeeling van den Seriecommandant. Deze toch, altijd een Majoor of Luitenant-kolonel, is voldoende op de hoogte, om eene juiste opinie te hebben over die staten en daarom is elke andere beoordeeling onnoodig. Tevens zou dit verscheidene officieren veel en geestdoodend werk uitsparen. Bovendien is de beoordeeling niet goed, want zij treft alleen den Compagniescommandant en niet den leider van het vuur. De eerste moet dus den Leidraad kennen, voor het overige personeel komt het er niet op aan, want als de ingeleverde schietstaat zonder fout is, dan is alles in orde. De eenvoudigste weg is dus, dien staat rustig in het garnizoen gereed te maken, heel netjes te laten overschrijven, als dit noodig is, en dan inleveren. Treffende voorbeelden hiervan zouden door ons aangehaald kunnen worden, doch wij willen niet uit de school klappen. Velen zullen met ons hiervan ook wel ondervinding hebben.

Wil men echter een beeld der werkelijkheid, d. w. z., wil men weten of een officier of het kader behoorlijk een granaat- of granaatkartetsvuur uit

een of meer vuurmonden kan leiden, dan moet hij zelf schieten, zonder dat zich iemand met hem bemoeit. In oorlogstijd zal hij ook op zichzelf moeten staan, dus moet men trachten de werkelijkheid nabij te komen. Er zullen dan nog wel fouten gemaakt worden, doch dat is geen bezwaar. Deze kunnen in den schietstaat vermeld worden, zonder dat het echter noodig is, dat het schot met de verkeerde opzethoogte of correctie gedaan wordt. De Compagniescommandant zorgt hiervoor, en daarom moet de leider van het vuur hem telkens opgeven, welke opzethoogte of correctie gebezigd wordt. Liever zouden wij wenschen, dat desnoods het schot weging met de door den leider misschien verkeerd berekende opzethoogte of correctie, doch in verband met de veiligheid van het schietterrein kan dit niet. De Compagniescommandant kan nu zorgen dat de schietregels gevolgd worden, teekent den schietstaat voor »gezien”, terwijl de Seriecommandant hem beoordeeld. Niet alleen dat nu beoordeeld kan worden of de Compagniescommandant op de hoogte is van den Leidraad, doch tevens kan dan blijken of de overige officieren en het kader berekend zijn voor hun taak. Nog wenschen wij aan te teekenen dat elke berekening zooveel mogelijk uit het hoofd gedaan moet worden; in oorlogstijd zal men niet altijd gelegenheid hebben langdurige berekeningen te maken.

Eenigen tijd geleden hadden wij de hoop, dat er eenige wijziging zou komen in den bestaanden toestand. Immers werd toen bepaald, dat de luitenants en de onderofficieren leiders van het vuur konden zijn. De logische gevolgtrekking hieruit is dus, dat men wenschte te weten of bedoeld kader op de hoogte was van zijn taak, wat kon blijken uit de ingeleverde schietstaten. Niet aldus; die staten moesten goed blijven, fouten mochten niet begaan noch vermeld worden, want dan werd de Compagniescommandant slecht beoordeeld, en natuurlijk waagt hij zich daar niet onnoodig aan.

In *De Militaire Spectator* lazen wij onlangs eene verzuchting van een onzer bekwaamste hoofdofficieren over het te veel gebruik van papier; in verband met de schietstaten zouden wij den wensch daarbij willen voegen, op het papier ook niet te veel te schrijven.

Wij zouden daarop alleen willen vermelden, of de regels al of niet gevolgd zijn; in het laatste geval de reden aangeven.

Mitrailleurs en snelvurende kanonnen. Couranten brachten ons in den laatsten tijd berichten dat mitrailleurs aangeschaft zouden worden, terwijl snelvurende kanonnen in beproeving werden genomen. Wij gelooven dat dit een uitstekende maatregel is, en dat beide soorten van vuurmonden aan de verdediging van onze stellingen en forten ten goede zullen komen.

Een enkel woord echter, hoe en waar de verschillende soorten aangewend moeten worden.

Mitrailleurs, liefst met automatische spreiding, waarvan de bediening zoo eenvoudig en snel mogelijk kan geschieden, terwijl het aantal onderdeelen

gering, gemakkelijk verwisselbaar en sterk moet zijn, behooren bij de Infanterie ingedeeld te worden. 't Behoeft geen betoog, dat het noodzakelijk is er dezelfde patronensoort uit te schieten, als door de Infanterie gebruikt wordt. Per veldbataljon wenschen wij 2 mitrailleurs, geplaatst op eene zoo licht mogelijke en gemakkelijk te verplaatsen affuit, liefst zonder terugloop. De voorwagen, op practische wijze ingericht, moet zooveel mogelijk patronen kunnen bevatten, terwijl het geheel gemakkelijk door twee paarden getrokken kan worden. Het commando wordt opgedragen aan een luitenant der Infanterie, die bereden is.

In vestingen of forten kunnen zij bij den stormaanval zeer goede diensten bewijzen. Zij moeten dan echter zoo licht zijn, dat ze door twee man gemakkelijk gedragen en op het juiste oogenblik geplaatst kunnen worden.

In 't algemeen wenschen wij ze dus daar, waar versterking van geweer- vuur noodig is, en vooral daar waar over weinig Infanterie kan beschikt worden.

Snelvurende kanonnen moeten ongeveer aan dezelfde eischen voldoen als de mitrailleurs; liefst zouden wij twee sluitstukken per kanon hebben, om bij mogelijk gebrek terstond een ander sluitstuk te kunnen plaatsen.

Alle deelen moeten gemakkelijk uitgenomen en geplaatst kunnen worden en zoo sterk zijn, dat de domste milicien ze niet beschadigen kan.

De snelvurende kanonnen zouden wij als volgt willen gebruiken.

Per regiment Huzaren eene batterij snelvurende kanonnen van 10 stukken, op affuiten, die aan dezelfde eischen voldoen als die voor de mitrailleurs. De batterij staat onder commando van een kapitein der Artillerie, waarbij 5 luitenants van dat wapen. Zoo noodig is nu per eskadron eene sectie snelvurende kanonnen beschikbaar.

In caponnières en bij grachtsverdediging kunnen zij uitstekende diensten bewijzen; hun kartetsvuur is overstelpend, terwijl, wanneer het kaliber niet te klein is, gewone en stalen granaten meer weerstandbiedende voorwerpen kunnen doorboren.

Op zolderschuiten, ter bestrijking van de toegangswegen door onze inundatiën en om te trachten eene landing te beletten, zijn zij, wij zouden bijna zeggen, onmisbaar.

In 't algemeen dus, waar krachtiger vuur dan uit geweren vereischt wordt, en waar veldartillerie moeilijk handelend kan optreden.

De snelvurende kanonnen voor veldgebruik worden door ons in afzonderlijke batterijen ingedeeld, om geen gevaar te loopen dat er vergissingen met de munitie kunnen ontstaan.

Wil men de veldartillerie versterken, voeg er dan per batterij eene sectie mortieren aan toe, die hetzelfde kaliber hebben als het veldgeschut, en geplaatst worden op soortgelijke affuiten, als in Zwitserland gebruikt worden voor de mortieren van 12 cM.

Kanon van 12 cM. K. A. Waarom verdwijnt toch dit kanon met zijn projectielen met looden bekleeding niet uit onze bewapening?

Wij gelooven dat het uitstekend zou te vervangen zijn door een kort kanon van 10 cM.; er komt dan meer symetrie in ons stelsel van vuurmonden.

Sluitstukken van onze vuurmonden. Velen met ons zijn zeker van gedachte dat de sluiting van onze achterlaadvuurmonden niets te wenschen overlaat. Toch kleeft er een groot gebrek aan, waar misschien nimmer aan gedacht is, en dat eerst gebleken is na afloop der laatstgehouden fortmanoeuvres. Neem bijv. het kanon van 8 cM. Br. Dit kanon kan op zoodanige wijze fout gesloten worden, dat de man aan het sluitstuk denkt dat de vuurmond dicht is. Wanneer het kanon goed gesloten wordt, pakken de beide draden der moer van het sluitstuk in de ingesneden gedeelten van den vuurmond, wanneer de hefboom omgedraaid wordt. Laat men nu echter de eerste draad op genoemde schroef pakken in de voorste insnijding, dan kan de hefboom eveneens gedraaid worden; de vuurmond is dan niet gesloten, wat duidelijk te zien is, wanneer men door de monding kijkt. De proef kan door iedereen gemakkelijk genomen worden. Bij nachtelijk vuur of in donkere kazematten, vooral bij snelvuur, is het dus zeer goed mogelijk, dat vergissingen worden begaan.

Bij vuurmonden, voorzien van een sluitschroefbus, kan hetzelfde plaats hebben, wanneer niet toegezien wordt, dat de pen op bovengenoemde bus bij het sluiten meedraait.

Noodzakelijk is het dus, dat hierin wijziging komt en dat het, zooals bijv. bij de kanonnen van 24 cM. IJ, onmogelijk is het pijpje te plaatsen, wanneer het kanon niet goed gesloten is.

Schietregels. De nieuwe schietregels voor het indirect granaatkartetsvuur schijnen ons toe zeer eenvoudig te zijn; vooral is het een groot voordeel, dat ze gemakkelijk onthouden kunnen worden. Bij de toepassing zal moeten blijken of ze voldoen. Gewenscht is het nu, die regels ook toe te passen bij het directe granaatkartetsvuur, want anders gaat er een zeer groot deel van het voordeel verloren. Het meten van b en o bij springpunten, die niet veel in hoogte van elkander verschillen, zal niet gemakkelijk zijn. Als wij ons niet vergissen, zijn hiertoe reeds bij het maken der eerste schietregels door de Artillerie-schiet school pogingen aangewend, doch is men hierin niet geslaagd.

't Grootste verschil met de oude regels is, dat wijziging van opzethoogte of elevatie alleen niet meer voorkomt.

Toch gelooven wij dat dit niet geheel juist is en komt het ons gewenscht voor, genoemde wijziging in enkele gevallen toe te passen.

Stel bijv. dat het eerste springpunt meer dan $2 HS_{50}$ boven het gewenschte

is, dan blijkt terstond dat men buiten de spreiding is. Door wijziging der opzethoogte zouden wij dan het springpunt terug willen brengen tot de gewenschte springhoogte.

Heeft men bijv. een groep van 8 schoten, waarvan 7 of 8 *b* en 5 — en 3 +, dan is het interval goed, terwijl de springhoogte te groot is. Door wijziging in opzethoogte, kan de springhoogte goed worden, terwijl het interval hetzelfde blijft. Wordt echter de tempering gewijzigd, dan kan eveneens de springhoogte goed worden, doch het interval verandert.

Nu geven wij volgaarne toe, dat een goede springhoogte zeer noodzakelijk is, doch het interval moet met bijna evenveel zorg behandeld worden.

X.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Schetsen uit den Atjeh-oorlog, door J. P. SCHOEMAKER,
1ste Luitenant-Adjutant der Infanterie bij het Ned.-Indisch
leger. Tweede Bundel. Met schetskaartjes. 's-Gravenhage,
W. P. VAN STOCKUM & ZOON. 1890. Prijs f 2.25.

De naam van den Schrijver dezer schetsen is bij het lezend publiek reeds gunstig bekend. Drie malen, in een paar jaar tijds, hadden wij het voorrecht zijn *eersten* bundel aan te kondigen in *Spectator*.

Dat de heer SCHOEMAKER tijd en opgewektheid gevonden heeft om de Atjeh-literatuur met een tweeden bundel dezer schetsen te verrijken, moet ons dankbaar stemmen; wij vonden ook hier den levendigen en aanschouweliijken verhaaltrant van vroeger terug. Hetzij hij ons met Generaal VAN DER HEIJDEN naar Samalangan, met kapitein SCHEUER naar Kota Petjoet of Tjot-Basetoel, met luitenant COLLARD naar Kroeng-Raba voert, steeds is het verhaal zóó, dat men met belangstelling en spanning de kleine colonnes volgt te midden hunner gevaarlijke expeditiën. De tochten van majoor HALEWIJN midden door het vijandelijk land en een niet minder vijandig klimaat herinneren aan de meest onwaarschijnlijke sprookjes van oude ridder- en rooverromans; met ingehouden adem volgt men eene kleine colonne dapperen langs ongebaande wegen in den stikduisteren nacht door het gebied van een onverzoenlijken vijand en men gevoelt zich met den commandant gelukkig, als een vijandelijk hoofd is opgelicht en het troepje weder in behouden haven is aangeland.

Wat deze schetsen groote waarde geeft, is haar welsprekende eenvoud. Men gevoelt dat hierin niets opgesmukts, niets declameerends voorkomt; de zaak wordt eenvoudig, helder en duidelijk voorgesteld en zelfs de handelingen van den geringsten inlandschen soldaat nopen tot waardeering van zooveel echte krijgsmansdeugd.

De toevoeging van enkele terreinschetsen komt de duidelijkheid zeer ten goede, daar de Schrijver, meer dan in zijn vorigen bundel, de tactische en politieke beteekenis der ondernemingen bespreekt. Zonder die schetsen zou een en ander niet altijd recht te begrijpen zijn.

Wij wenschen dezen bundel in de handen van velen, ook van hen die niet tot het leger behooren. Hij moge in vele opzichten dienen als tegengif tegen de ongepaste en onbillijke aantijgingen, die men in de laatste weken weder in 's lands raadzaal tegen het leger heeft kunnen hooren.

Kon men die *kwaadwilligen* maar eens noodzaken SCHOEMAKER's schetsen te lezen!

Handleiding tot het vervaardigen van terreinschetsen op het oog en den pas, van copieën of oalques van de Topographische kaart en van oleaten. Voor onderofficieren en korporaals samengesteld door C. G. KAMERLING, Kapitein, Bataljons-Adjutant. Tweede omgewerkte druk, met 3 platen. 's-Gravenhage, De GEBROEDERS VAN CLEEF. 1890. Prijs f 0,60.

In September 1885 verscheen de eerste druk van het hierboven genoemde werkje, waarvan een herziening noodzakelijk is geworden door de verschijning van het gewijzigde *Voorschrift op den Velddienst voor het Nederlandsche leger*. De inhoud is vermeerderd met een paar hoofdstukken, handelende over het maken van terreinschetsen met gekleurd potlood, van copieën of calques van de Topographische kaarten en van oleaten, terwijl verder het boekje zoodanig is ingericht, dat het ook door het kader der cavalerie kan worden gebruikt.

Zooals wij reeds vroeger bij de aankondiging van den eersten druk opmerkten, kan het werkje aan ons kader goede diensten bewijzen, omdat het aanwijzingen en wenken bevat voor het opnemen en in teekening brengen van het terrein, die in veel opzichten verdienen opgevolgd te worden en de taak van menig onderofficier of korporaal zeer zullen verlichten.

Op grond daarvan kunnen wij het gebruik van de Handleiding gerust aanbevelen, al komen er ook enkele zaken in voor, waarmee wij ons niet geheel en al kunnen vereenigen, zooals bijv. de hulpmiddelen, die op bladz. 30 en 37 worden aangegeven tot het meten van hoogten en het bepalen van de breedte van rivieren. Wij vreezen dat die hulpmiddelen, die niet op onberispelijke grondslagen berusten, aanleiding zullen geven tot groote onjuistheden.

Op bladz. 2 is punt 7 vermoedelijk ten onrechte blijven staan; het daaronder volgende geeft althans juistere bedoeling aan.

Enkele aanwijzingen omtrent het vervaardigen van terreinschetsen met gekleurd potlood kunnen in een handleiding als deze niet gemist worden. Met het oog op de daarvoor aangenomen teekens is het echter jammer, dat het werkje niet iets later verschenen is, omdat die teekens nu bepaald vastgesteld en opgenomen zijn in een herdruk van de *Handleiding bij het topographisch teekenen*, welke onder een eenigszins gewijzigden titel eerstdaags zal worden uitgegeven. Die teekens wijken in enkele opzichten af van die, welke opgenomen zijn in het „Ontwerp van een terreinschets in gekleurd potlood”, waarvan melding is gemaakt in een noot op bladz. 49.

Dit kon echter door den Schrijver niet worden voorzien en levert ook geen onoverkomelijk bezwaar op. Grooter is de grief, die wij hebben tegen de wijze, waarop de kleurendruk op plaat III is aangebracht. De firma TRESLING & Co. had dat ontegenzeggelijk beter kunnen doen. Zooals nu de voorbeelden zijn gegeven, zijn zij met potlood niet te teekenen. De teekening van hoogten laat eveneens veel te wenschen over.

Ook de uitgever heeft minder gedaan, dan men van hem zou kunnen verwachten. Een weinige meer zorg aan het innaaien zou bij den betrekkelijke hoogen prijs van het boekje niet misplaatst zijn geweest.

v. M.

Een onpartijdig advies in het Congo-vraagstuk, door F. DE BAS, Luitenant-Kolonel der Huzaren. Schiedam, H. A. M. ROELANTS. 1890. Prijs f 0,15.

Bovenvermelde brochure ontvingen wij te laat, om haar nog in de voorgaande aflevering te kunnen bespreken. Intusschen is thans de beslissing in het Congo-vraagstuk gevallen en achten wij het niet op onzen weg gelegen, over deze aangelegenheid nog in beschouwingen te treden. Wij vermelden dus alleen, dat de Schr. met bezadigdheid en onpartijdigheid den oorsprong en den aard van het geschil onderzoekt en verklaart. Zijn streven langs dien weg voor het goed recht van Nederland een lans te breken verdient alle waardeering.

Vragen van den dag. Populair Tijdschrift op het gebied van staathuishoudkunde en staatsleven, natuurwetenschappen, uitvindingen en ontdekkingen, aardrijkskunde, geschiedenis en volkenkunde, koloniën, handel en nijverheid, enz., onder hoofdredactie van dr. H. BLINK. Amsterdam, H. GERLINGS.

Het tijdschrift *Vragen van den dag*, dat met een nieuwen uitgever zijn zesden jaargang is ingetreden, is reeds te goed bekend, dan dat het noodig zou zijn er veel over te zeggen. Wij voldoen dus alleen aan den wensch des uitgevers door de aandacht onzer lezers op dit maandblad te vestigen. Het verschijnt in afleveringen van 4 à 5 vel druks en kost franco per post f 4,50 per jaargang. Bij het tijdschrift wordt nog uitgegeven een *Populair wetenschappelijk bijblad*, dat in korte artikelen een bloemlezing bevat van het nieuwste op wetenschappelijk gebied en omtrent ontdekkingen en uitvindingen van allerlei aard.

De namen van een aantal vaste medewerkers geven voldoende waarborg voor de degelijkheid van den inhoud. Dat het werkelijk »vragen van den dag» zijn, welke in het tijdschrift worden behandeld, kan blijken uit de hier volgende inhoudsopgaaaf van de Januari-aflevering: ROBERT KOCH *en zijne vinding*, door dr. S. W. CORONEL — *De Iersche quaestie gedurende het laatste tiental jaren. — Fantasieën, hallucinaties en illusies*, door dr. R. G. RIJKENS. — *Vraagbus. — Uit en voor de praktijk. — Het leven en streven van WILLIAM BOOTH, generaal van het Heilsleger*, door W. F. ANDRIESEN.

Limburg's verval gedurende de laatste halve eeuw 1840—1890, door eenige Nederlandsche Limburgers. Maastrichtsche Stoomdrukkerij. 1891. Prijs 10 cents.

Volgens de Schrijvers dezer brochure (waarvan de opbrengst voor een liefdadig doel is bestemd) verkeert de provincie Limburg in een betreurenswaardigen toestand. Het wordt in de huishouding van den Nederlandschen staat behandeld als een verstooteling, het wordt »als een afgescheurd mismaaksel van provincie» verwaarloosd en »als een ontaard kind» bedeed. Het moet dus wel zeer erg zijn! De welvaart is dan ook verdwenen, groot- en kleinhandel kwijnen. Uit Maastricht is het vroeger belangrijk garnizoen bijna geheel weggenomen, en

omdat het toen »zoo stil werd gemaakt,» zijn ook vele »adellijke en aanzienlijke vermogende families» weggetrokken. Dat alles heeft de Regeering op haar geweten! Daarentegen wordt het Noorden vertroeteld met allerlei weldaden. Als een der sterkste staaltjes daarvan vermelden de Schrs. onder vele andere: »Millioenen worden uitgegeven aan den Atchin-oorlog, welke geen andere strekking hebben kan dan den Amsterdamschen en Rotterdamschen handel te bevoordeelen.» Wie had ooit deze verborgen drijfveer van de bewerkers van den Atjeh-oorlog kunnen vermoeden!

De Schrs. verlangen compensaties, welke, behalve in beschermende rechten, hoofdzakelijk in de bevordering van publieke werken van verschillenden aard zouden moeten bestaan. Nu, deze laatste gunnen wij Limburg gaarne, als er inderdaad behoefte aan bestaat.

Zonderling zijn daarentegen de uitingen der Schrs., waar zij zich op het gebied der defensie wagen. Zoo schrijven zij o. a.:

»Volgens zekere aanwijzingen schijnt het, dat men in den Haag reeds besloten heeft, dat Nederland niet stil moet zitten, indien ooit een politieke quaestie een strijd tusschen 2 groote naburige rijken zal doen ontstaan, en schijnen de heeren in het Noorden het zeer chevaleresque te zullen vinden, ons daarvoor *ten offer te brengen*. Alle Limburgsche bruggen zullen er aan prijsgegeven worden; het dynamiet is reeds aanwezig. Liever schijnt men dus onze geheele provincie met vreemde legers bezet te zien, dan deze over een klein stukje daarvan te laten doortrekken. Liever wil men ons verder bestaan onmogelijk maken en onzen toestand geheel verlammen, dan stilletjes te laten begaan, wat toch met geen mogelijkheid te verhinderen is.»

Men ziet het, de ontoerekenbaarheid der Schrijvers op dit punt behoeft niet te worden aangetoond.

*Essais de critique militaire par G. G. (1) de la Nouvelle Revue.
Deuxième édition. Paris, 1890. Librairie de la Nouvelle
Revue.*

Na een heldere, critische beschouwing van CLAUSEWITZ' meesterwerk *Vom Kriege* — zooals wij er behalve van de hand van JOMINI geen degelijker en beknopter tevens kennen en waaruit voor het strategisch offensief de regel afgeleid wordt, dat »de geheele geconcentreerde macht met de grootst mogelijke snelheid, dus zonder tijdverlies, gewoonlijk regelrecht op het doel af en altijd weer op nieuw naar eene beslissing moet zoeken,» — vergelijkt de Schrijver, onder het motto: »Penser qu'on fut vainqueur autrefois est utile,» daarmede in verband de strategische handelingen aan de zijde des aanvallers in de eerste periode van den Fransch-Duitschen oorlog met die van den veldtocht van het jaar 1806 in Pruisen, zooals beide door een nauwgezette bronnenstudie thans blootgelegd kunnen worden.

De strekking van dezen arbeid is hoofdzakelijk een opwekking tot de studie van de NAPOLEONTISCHE oorlogvoering, welke beginselen nog altijd tot richtsnoer dienen, voorts een weerlegging van de zeer partijdige en niet overal van een degelijke studie getuigende oordeelvellingen, welke door KRAFT, Prinz zu

(1) Kapitein GILBERT der artillerie, die helaas door den slechten staat van zijne gezondheid te vroeg voor den dienst ongeschikt geworden is.

HOHENLOHE, in zijn *Strategische Briefe* (1) over die beide veldtochtsepisoden neergeschreven zijn en eindelijk een welgeslaagde poging om aan te toonen hoezeer de Duitsche strategie over het algemeen, doch in het bijzonder gedurende de eerste periode van den veldtocht van het jaar 1870, bij de tot nu onovertroffen NAPOLEONTISCHE ten achter stond

Op meesterlijke wijze heeft de Schrijver zijn taak volbracht. Alleen verwonderde het ons, dat hij, bij de weerlegging van KRAFT's beschouwingen, het mes eener geoorloofde critiek zoo schuchter hanteert en meer dan eene gelegenheid ongebruikt voorbij laat gaan om de lichtvaardigheid van diens oordeel — welke ons bij herhaling verbaasde — in het helderste licht te stellen.

Zoo meent KRAFT — om enkele voorbeelden te noemen — evenals CLAUSEWITZ, dat het den Pruisen had kunnen gelukken 's Keizers legerscharen door een vroegtijdig offensief te overvallen vóór deze geconcentreerd en operatievaardig hadden kunnen zijn.

Houdt men evenwel rekening met de dislocatie van het Fransche leger en met de reeds op den 19den en 20sten September uit Parijs afgezonden bevelen voor de concentratie — welke wetenschap CLAUSEWITZ ontbrak, doch sedert het jaar 1850, door het verschijnen der *Correspondances de NAPOLEON Ier*, publiek eigendom kan zijn — dan blijkt het, dat deze verrassing weinig kans van slagen zou hebben gehad.

Dat NAPOLEON in alle opzichten voorbereid was, kan blijken uit een brief aan BERTHIER van den 8sten Februari, dus negen maanden te voren, waarin hij zijne maarschalken met de volgende woorden beveelt steeds operatievaardig te zijn: »J'imagine que les maréchaux NEY, SOULT, DAVOUT ont leurs corps réunis, approvisionnés de tout et en état de faire campagne. Vous pouvez même leur écrire une petite lettre confidentielle pour leur dire que tout n'est pas fini avec la Prusse; que le maréchal AUGÉREAU est à Francfort, LEFEBVRE à Darmstadt; qu'ils se tiennent toujours en mesure; que tout se réorganise et que rien ne leur échappe. Vous-même ayez l'oeil que tout, dans ce sens, se maintienne en règle.»

Op bladz. 40 gaat KRAFT voort van de onderstelling uit, dat NAPOLEON een nederlaag niet in den kring zijner beschouwing getrokken had, want dat, indien zulks wel het geval geweest ware, hij zich nimmer tusschen de Saale en het Oostenrijksche gebied zou hebben durven inschuiven en aan het laatstgenoemde rijk den rug toekeeren, uit vreeze, dat Keizer FRANS zou trachten de vernedering, ten vorigen jare ondergaan, uit te wisschen, waartoe zich nu de gelegenheid uitstekend zou hebben geboden.

Nu zijn het wederom de brieven aan den Koning van Holland, die het onhoudbare daarvan aantoonen en tevens de overtuiging schenken dat NAPOLEON zijne beschikkingen zoodanig genomen had, dat hij een nederlaag niet behoefde te vreezen.

Na in zijn eerste nota uit Mainz op den 30sten September zijn operatieplan ontwikkeld te hebben, zegt hij in de tweede: »Pour la première époque de la guerre, vous n'êtes qu'un corps d'observation, c'est-à-dire que, tant que l'ennemi n'a pas été jeté au delà de l'Elbe, je ne compte sur votre corps que comme sur un moyen de diversion et pour amuser l'ennemi jusqu'au 12 Octobre, qui est l'époque où mes opérations seront démasquées; et aussi pour qu'un corps ennemi, qui se trouverait coupé et qui ne verrait d'autre ressource que de se jeter en Hollande ou en France, n'y pût pénétrer; ou enfin pour qu'en cas d'un

(1) *Strategische Briefe*, I, bladz. 14—81.

événement majeur et funeste, tel que pourrait l'être une grande bataille perdue, vous puissiez, pendant que j'opérerais ma retraite sur le Danube, défendre Wesel et Mayence avec votre armée et le 8e corps de la Grande Armée, qui ne s'éloignera jamais de Mayence, et empêcher en même temps l'ennemi de passer le Rhin et de piller mes Etats."

Ook in de 4de en laatste nota komt hij daarop terug, schrijvende: »Quels que soient, au contraire, les événements qui m'arriveront, si je vous sais derrière le Rhin, j'agirai plus librement; et même, s'il m'arrivait quelque grand malheur, je battrais mes ennemis, quand il ne me resterait que 50.000 hommes, parce que, libre de manoeuvrer, indépendant de toute ligne d'opération et tranquille sur les points les plus importants de mes Etats, j'aurais toujours des ressources et des moyens."

Het wekt verwondering, dat iemand over NAPOLEON's offensieve operatiën schrijft, zonder van de in deze vier nota's vervatte lessen op het gebied der oorlogvoering kennis te dragen.

Op bladz. 36 lezen wij daarna in HOHENLOHE's pennevrucht, dat de Keizer vermoedelijk eerst den 9den October kennis kreeg van de waarde der Saale als terreinhindernis, niettegenstaande het eerstgenoemden bekend kon en moest zijn, dat NAPOLEON den 5den September aan BERTHIER schreef: »Envoyez des officiers du génie faire de bonnes reconnaissances, à tout hasard, sur les débouchés des chemins qui conduisent de Bamberg à Berlin. Huit jours après que j'en aurai donné l'ordre, il faut que toutes mes armées, soit celle de Francfort, soit celle de Passau, soit celle de Memmingen, soient réunies à Bamberg et dans la principauté de Baireuth. Envoyez-moi l'itinéraire que chacune suivrait et la nature des chemins."

»Dites-moi quelle est la nature du pays de droite et de gauche, celle des chemins et des obstacles que l'ennemi pourrait présenter. Qu'est-ce que la rivière de Saale et celle d'Elster, à Géra? Qu'est ce que la rivière de la Luppe et celle de Pleisse, vis-à-vis Leipzig? Ensuite qu'est ce que la Mulde à Düben et de là jusqu'à son embouchure dans l'Elbe, au-dessous de Dessau? Enfin qu'est ce que l'Elbe qu'on passe à Wittenberg? Quelle est cette rivière pendant un cours de trente à trente-cinq lieues en descendant depuis les frontières de la Bohême? Quels sont les ponts qui la traversent?"

Aan deze bevelen werd onmiddellijk gevolg gegeven, zoodat onder meer den 24sten September in het Groote Hoofdkwartier een volledig rapport van den chef de bataillon GUILLEMOT inkwam, aan wien speciaal de verkenning van de Saale was opgedragen.

Op bladz. 42 dezelfde oppervlakkigheid bij de bewering, dat eerst in 1870—71 generale stafofficieren uit de Hoofdkwartieren bij de korpsen werden gedetacheerd om de legercommando's bij voortduring op de hoogte van den toestand te houden.

In een brief aan den maarschalk SOULT, gedateerd 5 Oct. 1806, beveelt de Keizer: »Vous me renverrez l'officier d'ordonnance que je vous expédie, de Baireuth, du moment que vous y serez arrivé, avec tout les renseignements sur cette place que vous aurez recueillis. Cet officier me trouvera probablement à Bamberg ou à Lichtenfels."

Den 23sten October vraagt BERTHIER aan DAVOUT: »Envoyez un de vos aides de camp, qui me fasse connaître où vous serez dans la nuit du 23 au 24 et dans celle du 24 au 25."

Den 7den November gelast de Keizer aan DAVOUT: »Envoyez un adjoint sur la route de Stettin, pour qu'il puisse vous porter des nouvelles du maréchal LANNES.»

Den 15den December aan SOULT: »Vous enverrez un officier au maréchal BESSIÈRES et au maréchal AUGÉREAU pour avoir des nouvelles.»

Den 31sten December aan den generaal GARDANE: »Vous vous rendrez aux avant-postes. Vous mènerez avec vous deux officiers d'ordonnance et deux aides de camp. Vous m'en expédieriez un toutes les fois qu'il y aura quelque chose de nouveau, ou tous les soirs, lorsque les rapports seront arrivés.»

»Vous préviendrez les généraux du départ de vos officiers, pour qu'on puisse en profiter et envoyer les rapports au major-général.»

Den 4den Maart aan den generaal MORAND: »Je vous expédie un officier d'ordonnance pour savoir ce qui se passe du côté d'Allenstein et connaître le mouvement de l'ennemi sur notre droite.»

Wij hadden kunnen volstaan met er op te wijzen, dat het nemen van dergelijke maatregelen in het *Manuel des adjudants-généraux et des adjoints employés dans les états-majors* van het jaar 1800 gebiedend voorgeschreven was. Hiervan werd zelfs een zeer ruim gebruik gemaakt. NAPOLEON regelde de sterkte van het voor deze diensten benoogde personeel voor dezen veldtocht, reeds den 17den September, toen hij zich nog te St. Cloud bevond.

Aan BERTHIER schrijft hij dienaangaande: »Je remarque, sur l'état de situation général de la Grande Armée que vous n'avez que cinq aides de camp; je crois qu'il serait nécessaire que vous y joignissiez trois lieutenants, jeunes gens actifs et qu'on pourrait faire courir pour porter des ordres. Vous n'avez que cinq capitaines adjoints à l'état-major, il vous en faudrait le triple.»

»Je remarque aussi que le général ANDREOSSY n'a qu'un seul aide de camp, il faut qu'il en ait deux autres. . . . (Volgen nog een aantal korpscommandanten en generaals) Donnez ordre à tous ces généraux de compléter le nombre d'aides de camp, qu'ils doivent avoir selon l'ordonnance.»

Dat in dit opzicht de Duitschers in 1870—71 in menig geval, o. a. in het Hoofdkwartier van het IIde leger op den 16den Augustus nog van den grooten Keizer leeren konden, blijkt uit een brief van den 3den Febr. 1807 aan den maarschalk BESSIÈRES, waarin voorgeschreven werd:

»Vous ferez partir à quatre heures du matin un piquet de 50 chasseurs avec deux officiers de votre état-major. Ils iront jusqu'à Allenstein. En route, du moment qu'ils entendront le canon, ils expédieront une ordonnance avec une note qui fera connaître où ils ont entendu le canon et le nombre des coups qu'ils ont entendus. Une demi-heure après ils expédieront une autre ordonnance, pour faire connaître si la canonnade augmente. Ils auront soin de dire dans quelle direction ils l'ont entendue. Ils continueront ainsi de vous instruire de demi-heure en demi-heure par une ordonnance jusqu'à Allenstein. S'ils n'entendent ni n'apprennent rien, ils vous expédieront une ordonnance à demi-chemin pour faire savoir qu'il n'y a rien de nouveau.»

Ware deze voorzorg op den door ons genoemden datum genomen, met betrekking tot het IIIde korps, dan zou men te Pont à Mousson niet tot twee uur 's namiddags onkundig gebleven zijn van den ernstigen strijd, waarin dit korps sedert 9½ uur voormiddags met een groote overmacht gewikkeld was.

Op blad. 274 wordt vooropgesteld, dat NAPOLEON, wat den verkennings- en

kondschapsdienst betreft, slecht gediend werd, want dat hij tot kort voor den 14den October (slagen bij Jena en Auerstadt) nog geheel onkundig was waar den vijand te zoeken.

Het tegendeel is waar! Reeds op den 30sten September toch kende NAPOLEON den toestand zeer nauwkeurig. De brief van DURAND en het rapport van SOULT — beide aan BERTHIER — deelen den 24sten September mede, dat HOHENLOHE zeer langzaam voorwaarts schreed en eerst den 24sten Dresden verlaten had om naar Freiburg te marcheeren. Het rapport van den kapitein BEAULIEU — te vinden in een brief van BERTHIER aan den Keizer, eveneens op den 24sten gedateerd — geeft aan, dat het Pruisische Hoofdleger den 18den nog in Brandenburg geëchelonneerd was. BERNADOTTE bericht den 25sten aan BERTHIER, dat de troepen, die te Maagdenburg vertoefden, naar Halle in opmarsch waren, het korps uit Hanover te Gotha en Eisenach was gearriveerd en de Koning van Pruisen den 24sten te Naumburg verblijf gehouden had. GUILLEMOT verschaft den 24sten de juiste standplaats en vrij nauwkeurig ook de sterkte van het Pruisische Hoofdleger en dat van HOHENLOHE, meldt de verdeling in drie groepen en het verschil in opvatting aangaande de te volgen strategische gedragslijn tusschen BRUNSWIK en HOHENLOHE. Het bulletin uit Hanau afgezonden, vermeldt alle bewegingen van de Hanoveraansche strijdkrachten, langs de grenzen van Hessen, van Paderborn over Göttingen tot Gotha. De berichten van HUART en den Kolonel BLEIN, welke den 29sten uit Würzburg naar Mainz werden afgezonden, voltooiden het ontbrekende.

Bij KRAFT vinden wij ten slotte ook op de bladz. 15, 18, 24, 25 en 52 de bemerking, dat NAPOLEON zijn cavalerie niet ver genoeg ter verkenning vooruitgezonden had en dat dit zijn oorzaak vond in de vrees voor de Pruisische ruitery. In werkelijkheid bevonden zich aan het hoofd der centrum-colonne zes lichte cavalerie-regimenten, onder bevel van MURAT, op de vleugels gesteund door de vier regimenten van de rechter- en door drie regimenten van de linkervleugel-colonne. Achter MURAT volgde wel het korps BERNADOTTE, maar niet aaneengesloten, daar de cavalerie-divisie DE BEAUMONT tusschen de infanterie-divisiën was ingeschoven, zoodat men over \pm 10.000 ruiters beschikken kon. Dat de rest der cavalerie aan den staart marcheerde, kan geen bevreemding wekken, als men bedenkt, dat eerst het Frankenwald doorschreden moest worden en men daarna op het diep ingesneden dal der Saale zou stooten, waar vijandelijke afdelingen zich hadden vastgezet. Onder deze omstandigheden mag de ter verkenning vooruitgezonden cavalerie zelfs vrij sterk genoemd worden.

Van vrees was evenwel geen sprake! Neemt men bovendien kennis van het rapport van SUCHET van den 3den October over de Pruisische cavalerie dan geneest men spoedig van HOHENLOHE's waan.

En wat nu het gebruik der Fransche cavalerie voor den verkennings- en kondschapsdienst betreft, zegt de kapitein GILBERT te recht:

«Nous concevons le service de découverte des divisions de cavalerie — dite indépendante? — non comme une chevauchée à l'aventure, mais comme une série de coups de sonde donnés à *point* et à *temps précis* sur l'ordre du généralissime. Tant que ce dernier n'aura pas intérêt à éclairer un point déterminé, il tiendra ses divisions en bride, assez près de la cavalerie de sûreté (division-cavalerie) pour pouvoir agir en masse et de concert avec une supériorité numérique écrasante contre la cavalerie ennemie qui viendrait se présenter. Elles ne

gagneront le large que sur un ordre du généralissime pour une mission déterminée (MURAT naar Leipzig, 12 Oct. 1806)."

Hij vervolgt: »L'offensive en stratégie ne doit pas se traîner à la remorque des informations, elle ne se règle pas exclusivement sur ce que fait l'ennemie — zooals de Duitse legeraanvoering in de eerste periode van den Fransch—Duitschen oorlog —, c'est elle qui vise à lui imposer ses volontés."

»L'offensive s'oriente autrement que par l'exploration stratégique; elle relève d'un plan préconçu, fondé sur les possibilités et le caractère de l'adversaire; elle exige un dispositif souple et susceptible de faire face dans toutes les directions."

»Des mesures arrêtées sur des données vieilles de quarante-huit heures, ne garantissent même pas la sécurité dans la défensive; elles risquent dans l'offensive d'être prises à contre-temps."

NAPOLEON wachtte de inlichtingen van zijn ruitery niet af om eerst daarna een operatieplan te ontwerpen, maar gebruikte haar, nadat hij het laatstgenoemde had vastgesteld, om hem strategisch te beveiligen en te gelijktijd bepaalde, door hem voorgeschreven opdrachten te vervullen. Zoo handelde de Keizer, toen hij, uit de Alpen deboucheerende, zich naar Marengo wendde, ook toen hij van Neckar en Main naar Ulm marcheerde, mede gedurende zijn beweging door het Frankenwald in de richting van Leipzig.

»Ainsi," zooals JOMINI in zijn theorie over den grooten oorlog zegt, »l'on peut souvent à la guerre régler ses opérations d'après des questions clairement posées, sans pour cela obéir aux mouvements particuliers de l'ennemi." Alhoewel de voorafgaande beschouwingen niet rechtstreeks met het te behandelen onderwerp in verband staan, grepen wij de gelegenheid, die ons geboden was, gretig aan om bij de studie van de beginselen der oorlogskunst te waarschuwen tegen vooringenomenheid en oppervlakkigheid, twee onbetrouwbare geleidsters op dit gebied, die door ons in KRAFT'S *Strategische Briefe* zoo bij herhaling werden aangetroffen.

Wenden wij ons thans wederom tot den arbeid van den kapitein GILBERT, dan omvat deze, behalve een voorwoord, waarin hij het doel zijner studie in korte woorden omschrijft, drie onderdeelen, welke als volgt getiteld zijn:

- 1°. De overwonnenen in 1806 en 1807;
- 2°. De overwinnaars in dienzelfden veldtocht, waarbij achtereenvolgens de mobilisatie en concentratie, de voorwaartsche beweging, het tijdperk der manoeuvres en de beslissing behandeld worden;
- 3°. Een beknopt overzicht en de daaruit af te leiden leeringen met betrekking tot:
 - a. Richting en doel van offensieve operatiën,
 - b. Gebruik der cavalerie voor strategische doeleinden,
 - c. Marschformatiën en colonnediëpten,
 - d. Sterkte der strategische en tactische voorhoeden,
 - e. Verpleging in verband met den eisch eener voortdurende slagvaardigheid en de noodzakelijkheid om meer dan een legerkorps van éézelfde marschlijn gebruik te doen maken, welke beide zich in een toekomstigen oorlog tusschen twee staten van den eersten rang, met het oog op de getalsterkte der opereerende strijdmachten, zullen doen gevoelen.

De studie wordt vergemakkelijkt door:

Een overzichtskaart van Midden-Europa voor den veldtocht van het jaar 1806 op de schaal van 1 : 1.137.000.

Een detailkaart van het bekken van de Saale op de schaal van 1 : 320.000.
Een reproductie van het terrein tusschen Rijn en Moezel voor den veldtocht van het jaar 1870—71 op de schaal van 1 : 320.000, die alle door duidelijkheid uitmunten.

Voorts strekken de navolgende aanvullingen en bewijsstukken, waaronder enkele, die uit een krijgsgeschiedkundig oogpunt van zeer veel waarde moeten worden geacht, tot opheldering:

1°. Aanteekeningen betreffende de geringe werkzaamheid, welke door het 1^e Fransche korps (BERNADOTTE) op den 14den October 1806 werd betoond.

2°. Ordre de bataille van het Fransche en Pruisische leger op den 1sten October 1806.

3°. De samenstelling van den trein bij het Keizerlijk leger in 1806, waaruit de belangwekkende kennis verkregen wordt, dat een legerkorps toen ter tijde 599 voertuigen met zich voerde, terwijl dit aantal thans tot 1600 en meer geklommen is.

4°. Uitvoerige gegevens van de wijze, waarop de Keizer ten jare 1806 de verpleging geregeld had.

5°. Een overzicht van de bewegingen van het Fransche leger tusschen 23 September en 14 October 1806.

6°. Idem van het Iste en IIde Duitsche leger van 31 Juli tot 17 Augustus 1870, waarin enkele onbeteekenende vergissingen zijn ingeslopen.

7°. Idem van het Rijnleger — eerst onder het bevel van NAPOLEON III en later onder dat van BAZAINE — van 18 Juli tot 17 Augustus 1870.

Langs den moeitevollen weg der vorming tot troepenleider in de hoogste beteekenis van het woord, die voor vele met toewijding en talent bezielde, ondanks de inspanning welke zij zich getroostten, ten slotte een kruisgang bleek te zijn, worden degelijke voorlichting en zaakrijke onderrichting, als gevolg van grondige studie of vruchtbare ondervinding, zoo schaars aangetroffen, dat een arbeid als de bovengenoemde, welke te dien opzichte zulk een schat van kennis bevat, niet onopgemerkt mag voorbijgaan.

Zelden toch legden wij een studie, na haar met onverpoosde aandacht en steeds klimmende belangstelling gelezen en uit leergierigheid bij herhaling opnieuw geraadpleegd te hebben, dankbaarder en meer voldaan ter zijde, dan deze, welke nog bovendien door een boeienden stijl en een oordeelkundige verdeeling der stof uitmunt.

P.